

Katedra: KHI – katedra historie
Studijní program: Učitelství pro 2. stupeň základní školy
Studijní obor: Anglický jazyk – Dějepis

VYUŽITÍ FILMU VE VÝUCE DĚJEPISU NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE

UTILIZATION OF SHORT MOVIE EXTRACTS IN LESSONS OF HISTORY

Diplomová práce: 2011-FP-KHI-239

Autor:

Matěj MILÝ

Adresa:

Tř. Gen. Janouška 14

750 02 Přerov

Podpis:

Vedoucí práce: Mgr. Václav Ulvr

Konzultant: Ing. Miroslav Khom

Počet:

stran	grafů	obrázků	tabulek
80	0	22	8

V Liberci dne 29. 4. 2011

Čestné prohlášení

Název práce: Využití filmu ve výuce dějepisu na základní škole
Jméno a příjmení autora: Matěj Milý
Osobní číslo: P05000607

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má diplomová práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé diplomové práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 29. 4. 2011

Matěj Milý

Poděkování:

Rád bych poděkoval vedoucímu diplomové práce Mgr. Václavu Ulvrovi za cenné rady a doporučení na základě kterých, jsem byl schopen tuto práci zpracovat. Dále bych také rád poděkoval Mgr. Vlastě Vaníčkové, která mi byla při psaní této práce i po celý průběh studia velice nápomocna a také svým rodičům, kteří mě po celou dobu studia podporovali.

Anotace

Využití filmu ve výuce dějepisu na základní škole

MILÝ Matěj

Vedoucí DP: Mgr. Václav Ulvr

Diplomová práce se zabývá metodikou a následným využitím krátkých filmových úryvků hranných filmů ve vyučování dějepisu na základní škole. Teoretická část představuje a popisuje základní metodiku práce s filmy a video ukázkami.

V praktické části jsou zpracovány video úryvky z osmi hraných filmů, které lze jako vhodný materiál využít ve vyučování. Každá z ukázek je opatřena analýzou filmové ukázky, stručnou charakteristikou dějepisného období, do kterého spadá, otázkami a úkoly a konečně výstupy z RVP.

Informativní část poté popisuje software a internetové nástroje, které byly užity pro vytvoření projektu webové stránky, která může sloužit jako didaktická pomůcka a současně být využita pedagogy bez širší znalosti počítačové techniky.

Klíčová slova: dějepis, film, média, webová stránka, heuristická metoda výuky, projekční vyučování, moderní dějiny

Abstract

Utilization of short movie extracts in lessons of history

Diploma thesis deals with the methodology and following use of short movie extracts in the lessons of history at elementary schools. Theoretical part of the thesis introduces and describes the basic methodology related to movies and movies extracts in lessons.

Practical part contains eight short movie extracts that are prepared to be used in the lesson. Each of those extracts consists of short movie analysis, summary of the historical background, selection of questions and tasks related to the movie extract and finally the outputs from the RVP.

Informative part describes the software and internet tools which were used to create the multimedia website that can serve as an educational tool. All extracts and related exercises can be launched directly from the website. This tool can be used by any teacher and it doesn't require any special requirements regarding IT knowledge.

Résumé

L'utilisation de courts extraits vidéo dans les leçons de l'histoire

Ce mémoire parle de la méthodologie et de l'utilisation de courts-métrages lors de cours d'histoire au collège.

La partie théorique présente et décrit la méthodologie de base concernant le travail avec les films et les vidéos.

La partie pratique aborde les extraits vidéos issus de huit films. Ceux-ci peuvent aussi être utilisé pour l'enseignement. Chaque extrait dispose d'une analyse, d'une caractéristique brève de la période historique à laquelle celui-ci correspond, de questions, d'exercices et des textes du programme pédagogique pour collèges.

La partie informative décrit quant à elle, le software et les outils internet qui ont été utilisés pour la conception du site internet. La page internet peut servir non seulement, comme un outil didactique mais aussi, pour les professeurs ne disposant pas de connaissances informatiques suffisamment approfondies.

Obsah

1. Teoretická část	10
1.1 Didaktická média ve výuce dějepisu	10
1.1.1 Vizuální média	10
1.1.2 Audiovizuální média	13
1.2 Využití filmu ve výuce dějepisu	15
1.2.1 Výběr filmové ukázky	19
1.2.2 Práce s filmovou ukázkou	20
1.4 Druhy filmů	24
1.6 Ověření účinnosti filmových ukázek	26
1.7 Problematika autorských práv	27
2. Praktická část	29
2.1 Šablona pracovního listu	29
2.2 Praktické ukázky	29
2.2.1 Video sekvence z filmu Obecná škola	29
2.2.2 Videosekvence z filmu Tmavomodrý svět	33
2.2.3 Videosekvence z filmu Atentát	38
2.2.4 Videosekvence ze seriálu 30 případů majora Zemana – Mimikry	43
2.2.5 Video sekvence z filmu Nepřítel před branami	50
2.2.6 Video sekvence z filmu Třináct dní	54
2.2.7 Video sekvence z filmu Všichni dobří rodáci	59
2.2.8 Videosekvence z filmu Katyně	63
3. Informativní část	67
3.1 Software pro zpracování videa	67
3.1.1 VirtualDub	68
3.1.2 HandBrake	70
3.2 Webová stránka	71
3.2.1 Redakční systém Joomla	71
3.2.2 Webový projekt	72

Úvod

Inspirací pro zpracování tématu využití filmu resp. filmových ukázek ve vyučování mi byla především osobní zkušenost ze škol, kde se film užívá zpravidla jen jako materiál pro vyplnění hodiny a často s ním není dle mého názoru efektivně pracováno. Další motivací mi byl také můj osobní zájem, kterým je sledování filmů a to převážně historických. Televize popř. film jsou dnes velice silná média, která ovlivňují velké masy lidí a často mají větší edukační vliv než učitel a škola. Z toho důvodu jsem se pokusil tato média přizpůsobit výuce s vidinou toho, že docílím zvýšení efektivity výuky v určitých oblastech.

K získání základních znalostí týkajících se metodiky práce s filmem ve vyučování jsem mimo publikací o obecné pedagogice a didaktice čerpal především z článků sborníků PhDr. Kamila Štěpánka, CSc., který se touto problematikou dlouhodobě zajímá, další velice hodnotnou publikací mi byla Příručka pro studium didaktiky dějepisu Ostravské univerzity. Pro studium metodiky týkající se filmů a filmových ukázek se mi tyto dva prameny jevily jako nejhodnotnější. Diplomovou práci jsem se po nastudování několika dalších publikací rozhodl pojmut jako příručku pro učitele, kteří uvažují nebo by rádi zařadili film či filmové ukázky do své výuky. Z prostorových a časových důvodů není práce zaměřena na širší obecnější souvislosti, soustředí se pouze na metodu a praktické využití jednotlivých ukázek. Současně také vychází z Rámcového vzdělávacího programu, přičemž jednotlivé filmové ukázky nezasahují pouze do jednoho vyučovacího předmětu, ale mohou být použity pro výuku širokého spektra průřezových témat a jsou tak vhodné pro interdisciplinární využití.

Primárním cílem této práce je vytvořit příručku pro učitele pro práci s filmovými ukázkami. Teoretická část práce se snaží představit metody a postupy při jejich využití. Důraz je kladen především na využití v praxi, a tak jsou jednotlivé metody často doplněny o příklady využití nebo je jejich princip zobecněn, tak aby příručka byla co nejvíce srozumitelná. Filmový materiál, který byl použit v této diplomové práci, je omezen pouze na snímky týkající se dějin 20. století, nejstaršími dějinnými událostmi jsou snímky zobrazující druhou světovou válku a naopak nejmladším je snímek zabývající se počátkem normalizace. Ukázky nejsou omezeny pouze na české dějiny, ale jsou zde uvedeny i filmové snímky zachycující události z celého světa.

Praktická část vychází z poznatků, které byly popsány v teoretické části. Obsahuje osm vybraných ukázek hraných filmů, které popisují různé dějinné události 20. století. Pro zpracování ukázek byla nejprve vypracována šablona, dle které byly následně jednotlivé ukázky s úkoly vyhotoveny. Součástí každé filmové ukázky je tak filmová analýza, která je detailněji rozebrána v teoretické části, stručný přehled dějinných událostí, kterých se ukázka týká, poté následují otázky a úkoly, které jsou zaměřeny na obsah i formy zpracování filmových úryvků a konečně provázanost ukázky s Rámcovým vzdělávacím programem. V návaznosti na RVP je každá ukázka opatřena přehledem, který popisuje očekávaný výstup, tematický okruh, průřezové téma a přínos ukázky k rozvoji.

V neposlední řadě vznikl v rámci diplomové práce projekt webové stránky, který má za cíl usnadnit využití filmových materiálů ve výuce. Celý projekt je založen na webových stránkách, které mimo filmové ukázky obsahují i návody a postupy jak pracovat s filmovými ukázkami, jakým způsobem je upravovat a vkládat na web. Modul webových stránek, na kterých se nacházejí části filmových snímků, však není veřejně přístupný a je určen pouze k nekomerčnímu užití a vzdělávací činnosti, tak aby nenarušoval autorská práva autora. Stejně jako metodika zpracovaná v teoretické části je hlavním cílem projektu webové stránky poskytnout pedagogům návod jak si vytvořit podobnou didaktickou pomůcku a využívat ji ve výuce. Při popisu a tvorbě projektu webových stránek jsem vycházel z vlastních poznatků doplněných o informace z článků na webu české komunity systému Joomla.

1. Teoretická část

1.1 Didaktická média ve výuce dějepisu

Výuka dějepisu je v podmínkách českého školství stále z větší části postavena na výkladu učitele, tedy na frontální výuce. Jakkoliv je tato metoda mnoha lety praxe ověřená, v dnešní době se nám dostává velkého množství nových pomůcek a materiálů, které mohou tento lehce stereotypní přístup k vyučování zpestřit a celkově tak zvýšit - aktivitu studentů ve vyučování. Dnešní moderní a efektivní výuka dějepisu směřuje k rozvoji klíčových kompetencí, které jsou vymezeny rámcovými vzdělávacími programy¹. Tyto kompetence mají vést k všeobecnému rozvoji znalostí, ale i osobnosti člověka, a proto je důležité, aby měl student možnost pracovat se širokou škálou pomůcek a didaktických medií, které stimulují produktivní a kritické myšlení rozvíjející vyučovací metody². Takovými didaktickými médii rozumíme především média, jejichž využití je pokládáno za jednostranné a to jsou především vizuální média (obrazy, fotografie, písemné či hmotné prameny, literatura, audio nahrávky, audiovizuální či jiné grafické prostředky a další moderní technologie určené pro výuku dějepisu³.

1.1.1 Vizuální média

Moderní výuka dějepisu je postavena z velké části na práci s různými typy vizuálních medií. Je tomu tak především proto, že se snažíme výuku přizpůsobit dobovému vývoji, ve kterém se nacházíme. Pokud bychom měli hovořit o současném trendu, tak vše nasvědčuje tomu, že se nacházíme v období tzv. „klipové kultury“⁴. Obrazová realita je nám předkládána pomocí různých optických vjemů, jako je např.

---

¹ Labischová, D., *Didaktická média ve výuce dějepisu*, Ostrava 2008

² tamtéž

³ tamtéž

⁴ Kde a jak sehnat digitální video do výuky dějepisu?. *Moderní dějiny* [online]. 8.9.2010, 1, [cit. 2011-03-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek-kde-a-jak-sehnat-digitalni-video-do-vyuky-dejepisu-1402/>>.

reklama, zpravodajství či film na každodenní bázi. Takovéto vnímání světa se poté odráží i ve výuce, při které se studenti těžko vyrovnávají s jiným způsobem příjmu informací, než jsou z běžného života zvyklí. Didaktické pomůcky a media se snaží tyto moderní potřeby reflektovat a zprostředkovávat studentům informace v co nejvíce jim přirozené formě.

Nejpoužívanější pomůckou ve výuce dějepisu jsou dnes zpravidla učebnice, které některé z výše uvedených didaktických médií v sobě zahrnují, nicméně jedná se pouze o některé z výše uvedených vizuálních médií (obrazy, přepisy dokumentů či historických textů, karikatury). Pokud chce pedagog využít i dalších didaktických médií, především těch audiovizuálních, nenabízí mu učebnice příliš velkou oporu pro takovouto formu výuky. Situace je poněkud lepší, co se týče zahraničních učebnic, které obsahují promyšlený ikonografický materiál a na rozdíl od českých učebnic zde neplní pouze doprovodnou vedlejší funkci⁵.

Práce s ikonografickým materiálem skýtá několik výhod oproti jiným didaktickým médiím. Všeobecně můžeme tvrdit, že jsou velice snadno dostupné a nevyžadují žádné speciálně vybavené učebny. Další nezanedbatelnou výhodou jsou jejich aktivizující vlastnosti, které podporují produktivní činnost, vyvolávají spontánní reakce, čímž usnadňují kooperaci a jsou také mnohem atraktivnější než psaný text⁶.

Samotný obrazový materiál však sám o sobě nemá při výuce valný význam, pokud ho pedagog nepodpoří dalšími informacemi a úkoly. K tomu, aby práce s obrazem byla efektivní, je třeba rozvíjet kompetence studentů pozorovat, vnímat, analyzovat a interpretovat. Práci s obrazem je tedy třeba rozčlenit dle určitých modelů.

Dle Pandela⁷ je třeba začít s předikonografickým zpracováním obrazu (vše co vidíme) a teprve na to navázat obrazovou analýzu (obsah, téma, symboly, perspektiva).

Gautschi doporučuje při práci s obrazem tyto čtyři pracovní kroky: pocity (prvotní dojem), pozorování (předměty, věci a osoby na obraze), domněnky (co

---

⁵ Labischová, D., *Didaktická média ve výuce dějepisu*, Ostrava 2008

⁶ tamtéž

⁷ *Handbuch Medien im Geschichtsunterricht*. (red. Pandel, H.-J. – Schneider, G.), Schwalbach/Ts. 2005

pozorovatel považuje za nejpodstatnější, co lze z obrazu vyčíst), otázky (cokoliv co není na obrazu srozumitelné)⁸.

Konečně Sauer se snaží spojit analýzu obrazu s tvořivou činností studentů ve třech fázích: pozorování (prezentace, výstava, sbírka), analýza (rastrování, obkreslení, náčrt), interpretace (vyhledání dalších pramenů, dramatizace, vytvoření modelové scény, převyprávění)⁹.

Fotografie představuje nejvýznamnější obrazové médium pro výuku dějepisu. Především proto, že první fotografie vznikaly mnohem dříve než první filmové záznamy a je tak možné prostřednictvím fotografií pokrýt mnohem delší dějinné období. Není až tak důležité zda se jedná o reprodukce, portréty, dokumentární, propagandistické či amatérské fotografie pokud zobrazují nějaký zajímavý historický moment či symbol. Analýzou fotografií pak studenti rozvíjí svou kompetenci kriticky hodnotit zdánlivě objektivní informace¹⁰. Oproti filmovým materiálům, je velkou výhodou fotografií, že se zpravidla soustředí jen na jednu událost či symbol, který je z velké pravděpodobnosti důležitý, a proto byl zachycen. U filmových ukázek je naopak součástí díla velké množství nepodstatných scén, záběrů, které mohou odvádět pozornost od podstatných prvků filmových úryvků.

Mimo fotografii řadíme k vizuálním médiím, které je možné použít ve výuce dějepisu, ještě také karikaturu, plakát a komiks.

Především komiks a karikatura se stala v dějinách mocným nástrojem různých propagandistických režimů, ale i způsobem vyjádření odporu vůči okupantům, totalitním režimům, atd. Karikatura i komiks jsou materiály, které často vzbuzují smích, uvolnění a dobrou náladu, což často může vést k zajímavým závěrům, které studenti při pohledu na tyto média mohou vyvodit. Podmínkou však je jejich znalost tematiky, na kterou komiks či karikatura naráží, protože jsou zde často využity motivy, které je třeba nejprve rozebrat. Mezi takovéto motivy patří¹¹ např. symboly (americký

---

⁸ Gautschi, P., *Geschichte lernen. Lernwege und Lernsituationen*. Buchs/Aargau 199

⁹ Sauer, M., *Bilder im Geschichtsunterricht. Typen Interpretationsmethoden Unterrichtsverfahren*. KallmeyerscheVerlaugbuchhandlung, 2000

¹⁰ Labischová, D., *Didaktická média ve výuce dějepisu*, Ostrava 2008

¹¹ Labischová, D., *Didaktická média ve výuce dějepisu*, Ostrava 2008

orel, český lev,...), personifikace (holubice míru,...), přírodní symboly (bouřkové mračna, oheň,...), protiklady, zvířecí symboly (mírová holubice,...), metafory z politického prostředí (ochlazení vztahů, rovnováha sil,...), vizualizace lidské mluvy (křik, šepot), nonverbální komunikace (vztyčený ukazovák, „V“ jako symbol vítězství,...) nebo alegorie (Poláci v koši, plující jako Mojžíš). Jak komiks, tak i plakát mají velkou didaktickou hodnotu a jejich vhodné zařazení do vyučování je pro studenty vysoce motivační.

Plakát nebo historický plakát je dalším zajímavým didaktickým médiem. Účelem plakátů v historii, ale i dnes, bylo působit na veřejnost a snažit se ovlivňovat veřejné mínění. Plakáty, především reklamní, se často zaměřují na každodennost a mohou tak posloužit jako materiál ke sledování vývoje potřeb a chování společnosti. Prostřednictvím plakátů však lze také např. zkoumat způsob, jakým vládnoucí režim vnímal dané období a jakým ideologickým způsobem se snažil posunout veřejné mínění.

1.1.2 Audiovizuální média

Audiovizuální média spojují obraz i zvuk a poskytují a pomocí didaktické techniky zprostředkovávají zvukovou i obrazovou informaci současně. Právě tato schopnost je oproti vizuálním či auditivním pomůckám jejich velkou výhodou, protože se neomezuje pouze na jednosložkové zprostředkování informace.

Pro to, aby bylo možné audiovizuální snímek zařadit do vyučování, je nutné mít didaktickou techniku, která umožňuje tyto média prezentovat. Nejpoužívanější didaktickou technikou je dnes stále televize, která je prostřednictvím DVD přehrávače, videa počítače či videokamery schopna audiovizuální médium prezentovat. Do školních tříd se ale dnes čím dál více prosazují dataprojektory a interaktivní tabule, které jsou již schopny fungovat nezávisle a spojují tak funkci datového i projekčního média. Velkou výhodou těchto zařízení je i práce s obrazem, která umožňuje při promítání snímků jednotlivé pasáže zastavit či přehrát znovu nebo některé důležité prvky při projekci přiblížit a zdůraznit.

Jak již bylo řečeno, audiovizuální média slouží ke zprostředkování různých událostí či jevů studentům. Mezi tyto jevy, které jsou vhodné pro audiovizuální prezentaci, např. pomocí televize, patří tyto¹², které se pokusím charakterizovat na výuce dějepisu:

- pohybové jevy (pohyb armád za války na mapě, obsazování území)
- simultánní prezentace jevů (předvádění dvou souběžných, ale oddělených činností)
- jevy, které nemohou být přímo pozorovány (vzdálené, vzácné, složité)
- nebezpečné jevy (dobové záznamy z války)

Audiovizuální média umožňují vizualizaci učiva, je však třeba dbát na to, aby takováto prezentace byla funkční. Toho docílíme, pokud se budeme řídit následujícími pravidly¹³:

- zajištění návaznosti – promítané učivo musí být relevantní k probírané látce a znalostem žáků, jinak se stává neefektivním
- vynechání nedůležitých podrobností – nepodstatné podrobnosti by měly být přesunuty na okraj nebo vystřiženy, pokud to je možné
- nejdůležitější poznatky by měly být podány kontrastně – nejpodstatnější část prezentace by měla po dobu projekce plošně převládat, a pokud je to možné měla by být uvedena kontrastně
- vizuální pozornost je třeba řídit verbálními pokyny

---

¹² Ackermann, Lipsik 1977, uvedeno v Maňák, J., Švec, V. Výukové metody. Brno: Paido, 2003, s. 182

¹³ Maňák, J., Švec, V. Výukové metody. Brno: Paido, 2003, s. 183

- popisy by měly být pokud možno blízko zobrazovaným jevům

V souvislosti s využíváním televize a jiných audiovizuálních médií při výuce bylo poukázáno na různé způsoby a formy zobrazování pozorovaného předmětu, na spojování ikonického a schematického znázorňování, na úlohu řeči (ústní i písemné) při demonstraci obrazů, ilustrací a pohybů, na vztah statický a dynamických způsobů prezentace reality, přičemž staticnost zobrazení nemusí být vždy méně významná než dynamická.¹⁴ Jedním z nejdůležitějších poznatků je, si uvědomit, že audiovizuální médium, např. film, zprostředkovává rychlejší tok informací, protože realita je podávána komplexně. Projekce sice zkracuje čas nutný pro podání informací, na druhé straně však klade vyšší nároky na schopnost analýzy obrazového sdělení. Dle H. W. Hunzikera¹⁵ může přílišná snaha o úplnost, realismus a věrnost zobrazení utápět diváka v informacích a může tak představovat překážku při dosahování edukačních cílů.

S audiovizuálními médii se setkáváme téměř každodenně a postupně se staly neodmyslitelnou součástí našeho života. Snad nejvýznamnějším audiovizuálním médiem je televize resp. filmový snímek, která má dle průzkumů silnější vliv na utváření historického vědomí než samotná školní dějepisná výuka¹⁶. Na základě toho jevů je proto vhodné snažit se reflektovat televizní vysílání do vyučování zařazováním pořadů s historickou tematikou, doporučováním vhodných pořadů studentům a takto nabrané poznatky posléze ve vyučování kriticky zanalyzovat. Mezi audiovizuální prostředky nepatří pouze filmy, ale také filmové nahrávky, úryvky či vlastní snímky pořízené žáky.

1.2 Využití filmu ve výuce dějepisu

¹⁴ A.A. Stepanov, 1975, s 49 v Maňák, J., Švec, V. Výukové metody. Brno: Paido, 2003, s. 183

¹⁵ H.W. Hunziker, 1973 v Maňák, J., Švec, V. Výukové metody. Brno: Paido, 2003, s. 183

¹⁶ Labischová, D., *Didaktická média ve výuce dějepisu*, Ostrava 2008

Film ve výuce nejenom v dějepise byl po dlouhou dobu chápán jako zábavný materiál, který slouží k výuce pouze sekundárně a jeho hlavním úkolem bylo zabavit studenty. Filmová ukázka společně s ostatními didaktickými prostředky má však v dějepisném vyučování svou nezastupitelnou roli. Film zprostředkovává studentům jistý obraz, na základě kterého si poté žáci vytvářejí představy o historických dějích a jevech. Umožňují však také stimulovat dovednost utváření a vyvozování informací o historickém dění. Jak již bylo výše uvedeno, hraný historický film patří k prostředkům audiovizuálním, které zprostředkovávají dynamický obraz, v porovnání s dokumenty či dobovými záznamy, které se vyznačují jistou dávkou autenticity, hraný historický film je neautentickým audiovizuálním prostředkem.

Aby mohl být hraný historický film ve vyučování použit, je nutné, aby byla třída vybavena příslušnou didaktickou technikou, jako např. DVD přehrávač, videopřehrávač, počítač s výstupem na projektor či interaktivní tabuli. Tato technika zprostředkovává studentům, velice atraktivní formou, historickou realitu. Pro studenta je potom takovýto záznam nejrealističtější možným způsobem jak se s historickou skutečností setkat a částečně ji prožít.

Užití historického filmu ve výuce dějepisu s sebou nese mimo pozitiva i určitá negativa, která je třeba si uvědomit. Je důležité mít na paměti, že hrané historické filmy jsou z velké části komerčním produktem a jejich autoři nejsou nikterak vázání pravdivou historickou zkušeností a celé dílo má za cíl především nalákat co nejvíce diváku z řad široké veřejnosti čili použití ve výuce dějepisu pro takováto díla není jejich primárním cílem. Předlohou takovýchto filmů bývá často románová předloha, tradice či autobiografie a důvěryhodné zdroje jako jsou historické prameny či analýza historiků slouží jen pro dokreslení. Obecně lze tvrdit, že historické filmy popisují fiktivní příběhy, které se odehrávají na pozadí historické události. Je tedy dbát na to, aby filmová ukázka nebyla příliš zkreslena prací režiséra, scénáristy nebo ideologicky v závislosti na tom, kdy ve kterém období byl film zpracován. Ideologické zkreslení děje se však dá využít ve výuce také a to především, tak že nám může ukázat záměrně zkreslenou realitu, tak jak byla nebo měla být vnímána, a jak ji vnímali a zpracovali tvůrci dané filmové ukázky. Zde je však nutné být obeznámen s historickými skutečnostmi, aby bylo možné tyto rozličenosti mezi skutečností a ideologickým zkreslením rozlišit a pracovat s nimi.

Dle Schneidera¹⁷ má filmová sekvence v dějepisné výuce několik možností využití:

1. Prezentace nového učiva – jedná se pravděpodobně o nejrozšířenější metodu využití. Nové učivo, které má dnes základ především v textu učebnice, je doprovázeno filmovými sekvencemi. Studenti si tak jednotlivé dějinné události, které naleznou v učebnici nebo se je dozví od učitele, mají možnost propojit s filmovou scénou a tím danou informaci lépe zafixovat resp. upevnit nabyté vědomosti.
2. Navození atmosféry doby – při tomto využití se film používá na začátku dané tematické hodiny a snaží se tak přiblížit atmosféru daného období. Pro studenty je tak snazší si danou událost představit v kontextu doby a celkově tak ukázka napomáhá k zefektivnění učebního procesu.
3. Shrnutí, motivace, provokace, konfrontace – tato metoda využívá film, aby studentům prostřednictvím audio-vizuálního média shrnula podstatné informace z probíraného učiva a potom na základě již dříve nabytých vědomostí a prostřednictvím některých kontroverzních scén je provokovala k tomu, aby se informace v ukázce pokusili komparovat se svými znalostmi. Tato metoda je velice vhodná, pokud chceme na filmovou sekvenci navázat diskusi, protože jsou studenti kontroverzní ukázkou motivováni k tomu, aby vyjádřili svůj osobní názor nebo pohled na danou problematiku.
4. Heuristická a interpretační funkce – filmová ukázka, která slouží jako materiál k heuristické metodě vyučování je pro studenty jednou z nejnáročnějších. Při heuristické metodě nejsou studentům informace podávány přímo, ale studenti jsou vedeni tak, aby k těmto informacím došli vlastním myšlením a na základě nepřímých informací. Tyto informace mohou být v našem případě obsaženy ve filmové ukázce a na jejich základě se poté žáci snaží vyvodit vlastní závěry. Tato metoda se

---

¹⁷ *Handbuch Medien im Geschichtsunterricht.* (red. Pandel, H.-J. – Schneider, G.), Schwalbach/Ts. 2005

také vyznačuje přibližně stejnou mírou aktivity na straně učitele a studentů a zároveň může být také heuristická funkce filmové ukázky východiskem problémového vyučování.

5. Projektové vyučování – Poslední možností využití filmu dle Schneidera je projektové vyučování¹⁸. Tato možnost klade velký důraz na aktivitu, kreativitu a schopnost kooperace žáků, kteří pracují na projektu ve skupinách. Možností je i výroba vlastního dokumentárních videoprogramů.

Výhodou hraných, především na rozdíl od historických dokumentů, je, že se zde často objevují prvky ironie, humoru, nadsázky, romantiky a dobrodružství, tím filmová ukázka ve vyučování získává na atraktivitě a žák ji tak mnohem intenzivněji vnímá. Dalším pozitivem historických filmů jsou filmové dialogy, které umožňují zafixovat historické termíny či pojmy s promítaným historickým obsahem.

Další nespornou výhodou filmů je především dnes jejich snaha o co největší autenticitu, co se týče filmových rekvizit, studií a jiných dobových objektů. Studenti mají možnost vidět dokonalé repliky, které jsou mnohdy naprosto k nerozeznání od tehdejších. Filmová studia dokážou ve svých ateliérech a studiích přenést na plátno dokonalou iluzi historických míst, bojové scény ve válečných filmech působí dnes již téměř autenticky nebo se představují velice zdařilou imitací historické skutečnosti. Právě i těchto, na první pohled drobných, detailů by si měl pedagog před uvedením filmového úryvku do vyučování všimnout, protože studenti si velice rychle mohou spojit např. nesprávně uvedenou rekvizitu či nevhodný technologický výtvarný pro dané období a na základě této zafixované informace mohou v budoucnu vyvozovat nesprávné závěry na základě této mylné informace.

Zařazení filmové sekvence do výuky má také výhodu ve zvýšení aktivity a motivace studentů. Film je stále moderní didaktickou pomůckou a je studenty velice

---

¹⁸ vyučovací metoda, v níž jsou žáci vedeni k samostatnému zpracování určitých projektů a získávají zkušenosti praktickou činností a experimentováním. Vychází z pragmatické pedagogiky a principu instrumentalismu. Podporuje motivaci žáků a kooperativní učení. Projekty mohou mít formu integrovaných témat, praktických problémů ze životní reality nebo praktické činnosti vedoucí k vytvoření nějakého výrobku, výtvarného nebo slovesného produktu.(Průcha,2001)

dobře přijímán, je ale třeba dbát na to, aby studenti film nechápali pouze jako „odpočinkovou“ část hodiny, ale aby byly s filmem spojeny např. navazující úkoly, opakování, diskuse, atd.

1.2.1 Výběr filmové ukázky

Pro to, aby bylo možné vhodně využívat filmové ukázky ve výuce dějepisu, je třeba si uvědomit, že ne jakýkoliv filmový materiál je pro výuku vhodný. Jak již bylo dříve uvedeno, film je hotový obraz zpracován očima jeho tvůrců a učitel musí zvážit několik hledisek a na jejich základě určit zda je film vhodný či nikoliv. Mezi nejzákladnější psychologická, oborová a technická kritéria¹⁹ patří:

1. Intelektuální náročnost – zde je velmi podstatné, aby pedagog bral v potaz věk a intelektuální schopnosti třídy. To znamená, že pokud bude pro promítání vybrána video ukázka z filmu, který je svým obsahem pochopitelný především pro dospělého diváka, je velice pravděpodobné, že žák bude buď, film vůbec nepochopí nebo si ho bude mylně interpretovat, protože není přiměřený jeho věku. V takovém případě je využití filmové video ukázky naprosto nevhodné a svým způsobem i kontraproduktivní, protože pokud žák při sledování ukázky nenabude dojmu, že obsahu rozumí, tak velice rychle ztrácí zájem a film zcela přestává sledovat nebo mu nevěnuje dostatečnou pozornost, aby z něj po té mohl vyvodit objektivní závěry. Další negativem při nevhodně zvolené filmové ukázce je samozřejmě také ztráta vyučovacího času, který mohl být využit jiným efektivnějším způsobem.
2. Absence nevhodných scén – zde se jedná především o drastické a erotické scény, které mohou být součástí filmů. Jak již bylo uvedeno, tak hrané filmy jsou primárně cíleny na širokou veřejnost a tyto druhy scén jsou dnes prakticky součástí každého velko filmu. Tvůrci se tak snaží zatraktivnit děj co nejširšímu publiku a je tak velice časté, že se ve filmu vyskytují až příliš expresivní výrazy nebo právě zmíněná erotika. Pro výuku jsou tyto scény zcela nevhodné a

---

¹⁹ *Lernbox Geschichte. Das Methodenbuch.* Friedrich Verlag 2000.

bezpředmětné, v extrémním případě mohou takové filmy narušit mravní výchovu dítěte což je považována za trestný čin²⁰, a proto by je pedagog neměl do vyučování vůbec zařazovat. Pokud nastane situace, že pedagog najde vhodný úryvek, např. nějakého dialogu, který na jednu stranu obsahuje příliš expresivní výraz, avšak jeho celková hodnota je má pro žáky význam, tak zde existuje možnost nevhodný okamžik vystříhnout nebo opatřit všeobecně známým „vypípnutím“ a ukázka je poté vhodná. K takovéto úpravě lze použít software uveden v informativní části této práce.

3. Oborová vhodnost – toto kritérium určuje, zda je či není ukázka relevantní k probíranému učivu, tedy zda odpovídají kurikulu. V případě nevhodně zvolené ukázky ztrácí vyučování opět na efektivnosti, protože žák nemusí mít k obsahu ukázky související znalosti nebo ukázka neobsahuje žádné vhodné pasáže, na kterých by byli pro výuku vhodné.
4. Technická vybavenost – v neposlední řadě je také třeba dbát na technické vybavení třídy, ve které pedagog plánuje video ukázku použít. Nutností je přítomnost zařízení, které projekci zprostředkuje (videopřehrávač, DVD přehrávač, interaktivní tabule), dále musí být ukázka předem připravena resp. vhodně sestříhána. Tuto problematiku pomáhá částečně vyřešit webová stránka, která je součástí této práce. Při jejím využití je nutné internetové připojení a projekční technika.

1.2.2 Práce s filmovou ukázkou

Dalším krokem, který by měl pedagog provést, před tím, než uvede filmový snímek ve svém vyučování je kritický rozbor filmu. Jedná se o co možná nejobjektivnější zhodnocení filmového snímku. Při takovémto rozboru je třeba ohodnotit především následující dvě hlediska²¹:

1. Formální stránka – toto hledisko hodnotí především formální zpracování snímku a to především jakým způsobem je film natočen (záběry), z jaké

---

²⁰ Platný trestní zákoník ČR uveden jako 40/2009 Sb. ve Sbírce zákonů, § 201 Ohrožování výchovy dítěte

²¹ *Lernbox Geschichte. Das Methodenbuch.* Friedrich Verlag 2000.

perspektivy je zabrán, pohyb kamery, střih scén a v neposlední řadě také kvalita zvuku. Pro učitele je především podstatné zda má filmový záznam, který je dostatečně obrazově kvalitní, aby mohl být promítán, především pokud má snímek za cíl ukázat nějaké dobové objekty, předměty, atd., u snímků, jejichž podstatou je dialog, již kvalita obrazového záznamu není tak důležitá, naopak by se zde mělo dbát na kvalitu zvuku.

2. Obsahová stránka – zde jde především o to, co se filmový snímek snaží zprostředkovat. Hodnotíme zde především informace o historickém pozadí filmu (motivy vzniku filmu, zadavatel, financování, herci) a působení na diváka. Pokud film vznikl v dřívějším období, než je promítán, tak můžeme hodnotit jeho vliv na diváka v období jeho vzniku a v kontrastu jeho působení na současného diváka. Současně s tímto hlediskem se můžeme pokusit odhalit důvod vzniku toho snímku a samozřejmě také film srovnat s jinými snímky na podobné téma.

Jiný pohled na práci s filmovou ukázkou nabízí R. Stradling²², který nabízí několik podnětných otázek, nad kterými by se měl pedagog plánující práci s filmovou ukázkou zamyslet.

Prvním krokem analýzy filmové ukázky dle Stradlinga by mělo být určení původu filmové ukázky resp. určení, kdo vytvořil filmový snímek, z něhož ukázka pochází. Zároveň by měl být také na počátku objasněn důvod, proč byl promítaný film vytvořen, co bylo cílem jeho vzniku a na jakou část veřejnosti je film zaměřen. Tyto otázky jsou velice podstatné, protože na jejich základě je poté možné filmový snímek objektivně zhodnotit a kriticky zanalyzovat.

V dalším kroku se poté zaměřujeme na působení filmové ukázky na diváka. Zde je především podstatné, zda se film snaží nějakým způsobem ovlivnit názory diváka, či jakkoliv jinak manipulovat s jeho úsudkem. Tento krok je velice podstatný při hodnocení propagandistických materiálů nebo filmových ukázek z filmů, které byli natočeny tak, aby odpovídaly tehdejší ideologii nebo aby překrucovaly dějinné události

---

²² Stradling, R., *Jak učit evropské dějiny 20. Století*. MŠMT 2004

ve prospěch politického režimu, ve kterém vznikly. Ačkoliv jsou tyto ukázky velice často zkreslené a nejsou zdrojem relevantních informací, jsou velice dobrým materiálem, na kterém se dá právě pomocí analýzy filmové ukázky ukázat např. absurdita doby nebo kontrast mezi historickými skutečnostmi a tím co bylo pomocí médií takovýchto filmových ukázek předkládáno veřejnosti.

U filmových ukázek, ve kterých se ještě navíc objevuje komentář, si všímáme, zda se shoduje se zobrazovanými záběry, jakým tónem je prezentovaný či jestli není zaujatý a nabízí i kritický pohled na danou skutečnost. Zhodnotit objektivitu komentáře je u takovýchto filmových materiálů jedním z nejpodstatnějších úkolů.

Pokud filmovou ukázkou zhodnotím na základě výše uvedených kroků, tak posledním krokem, kterým by se měl pedagog a posléze i studenti ve vyučování zabývat je snaha zhodnotit fakta, která z filmové ukázky vyplývají na základě již nabytých znalostí či studia dalším pramenů např. určit zda nebyla některá fakta vynechána a popř. zjistit proč tomu tak bylo.

Další alternativu jak přistupovat k práci s filmovou ukázkou z historického hraného filmu nabízí K. Štěpánek²³. Tento přístup přistupuje k práci s filmem jako ke školnímu projektu.

Prioritně se musí studenti seznámit s daným tématem a kladenými úkoly, projekt poté zpracovávají v rámci týmu. Na počátku si studenti rozdělí kompetence a úkoly v rámci týmu, dále poté následuje zhlédnutí filmu v mimovyučovací době a závěrečné zodpovězení otázek a vypracování úkolů. K zpracování otázek a úkolů mohou žáci využít všech dostupných zdrojů. Otázky a úkoly, které mají studenti za úkol, zpracovat se zaměřují především na tyto informace:

1. Základní informace o filmové ukázce – v tomto bodě mají studenti za úkol zjistit, základní informace týkající se filmového snímku. Jedná se zde především o název filmu (vznik, symbolika), jméno autora filmu (nejčastěji jméno režiséra), rok vzniku, stručný popis děje, atd.

---

²³ Štěpánek, K., *Zrození evropské integrace v hraném historickém filmu? Projektový přístup v kontextu školního dějepisu*. In: Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd č. 21. PedF MU v Brně 2006, s. 87-94

2. Analýza časové roviny vzniku filmu a filmového příběhu – kdy film vznikl a za jakých okolností
3. Rozbor a srovnání s případnou literární předlohou – pokud k danému filmu existuje literární předloha, tak se s ní studenti pokusí filmový snímek srovnat a na jejím základě i zhodnotit.
4. Základní informace o hlavních postavách děje – v tomto bodě se snaží studenti nashromáždit co nejvíce údajů o jednotlivých postavách a na jejich základě poté postavy popsat, pokusit se zdůvodnit jejich jednání, popsat v jaké situaci se nacházejí, jakou hrají ve snímku roli, atd.
5. Shoda mezi filmovým vyobrazením a poznatky historiků – zde je třeba, aby se studenti seznámili s dalšími prameny, které se týkají období zobrazovaného filmem a na základě takto načerpaných znalostí poté zhodnotili, zda je snímek natočen dle historických skutečností či nikoliv, zda není významově překroucen, popř. proč tomu tak je.
6. Skryté poselství, podtext – mnoho filmových snímků se svým dějem nepřímo předat divákům určité poselství. Může se tak dít dějovou formou, prostřednictvím jmen míst a jednotlivých postav nebo jejich charakteristikou. Takováto skrytá poselství často předpokládají, že má divák alespoň základní znalosti o reálných historických událostech a všeobecný přehled, aby byl schopný tato poselství rozkrýt. Pokud filmová ukázka tímto způsobem odkazuje na podobnou skrytou informaci, měli by se studenti, sami či s pomocí pedagoga, pokusit ji analyzovat snažit se přijít na důvod její přítomnosti v ukázce. Tento úkol je jeden z nejzajímavějších při práci s filmovou ukázkou, nicméně jak již bylo výše uvedeno, klade vyšší nároky na studenty resp. diváky.
7. Jiná média s podobnou tematikou – studenti se zde pokusí zjistit, zda bylo téma či dokonce stejný motiv obsažen v jiném médiu (film, kniha, seriál, atd.). V případě, že tomu tak je, se pokusí srovnat promítnutou ukázkou s tímto médiem a zhodnotit obě díla po formální a obsahové

stránce, popř. mohou použít zde uvedená hodnotící kritéria PhDr. Štěpánka²⁴.

Dle výše uvedených bodů je možné provést podrobnou analýzu filmového snímku či ukázky, z důvodu časové náročnosti je však tento rozbor doporučen především pro dlouhodobější práci projektového typu a není proto, v celém svém rozsahu, vhodný pro práci v jedné vyučovací hodině, nicméně je možné se jednotlivými druhy úkolů inspirovat a některé z nich zařadit společně s ukázkou do tematické hodiny.

1.4 Druhy filmů

Televizní programy dnes do jisté míry zprostředkovávají pocit bezprostřednosti a tím nahrazují nemožnost historické období či událost přímo prožít. Jde o velice stimulující prvek ve výuce, protože vhodný film či klip dokáže poskytnout studentům pohled do minulosti a zároveň poskytuje náhled do zkušeností, myšlenek a pocitů lidí a tím je jedním z nejdůležitějších historických pramenů pro výuku 20. století²⁵.

Druhy filmů a televizních programů, které mohou být začleněn do výuky, obecně rozlišuje J. Kopřiva²⁶ podle metod a forem a využití a zároveň nastiňuje jejich využití ve výuce:

- Individuální nácvik (komunikativní, pracovní dovednosti)
- Kolektivní nácvik (mikroteaching)
- Návod ke cvičení? Instruktaž
- Exkurzní pořad

---

²⁴ Štěpánek, K., *Zrození evropské integrace v hraném historickém filmu? Projektový přístup v kontextu školního dějepisu*. In: Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd č. 21. PedF MU v Brně 2006, s. 87-94

²⁵ Beneš, Z., *Minulost v médiích či mediální minulost?* In: Jiráček J. – Wolák R. (eds.), *Mediální gramotnost – nový rozměr vzdělávání*. Praha 2007, s. 33-45

²⁶ Kopřiva, J. *Videodidaktika*, Brno: Univ. J. E. Purkyně, 1987

- Metodický pořad
- Populárně-vědecký pořad
- Metodicky upravená reportáž (konfliktní situace ve výuce)
- Metodicky neupravená reportáž (výchovné situace zachycené kamerou)
- Dokument
- Inscenace (divadelní představení, dramatické scénky)
- Výukový kurs (řada pořadů k určité tematice)
- Krátký záznam nějakého jevu tzv. trigger (tematické scény)

Tento přehled druhů filmů jasně ukazuje širokou pestrost videoukázek, které jsou použitelné ve vyučování. Současný trend ve vyučování preferuje především krátké ukázky, klipy, trigger, které díky své časové nenáročnosti a monotematicčnosti mohou být mnohem jednodušeji zakomponovány do vyučovací hodiny. Tyto krátké ukázky se zpravidla zaměřují pouze na jeden jev či izolovanou myšlenku a mohou se tak stát východiskem pro navazující cvičení, diskusi, atd.

V samotné problematice historických televizních pořadů rozlišujeme několik druhů pořadů. Jednorázové pořady, které se zabývají specifickou událostí, zpravidla mají zábavně-vzdělávací charakter (trendy v kultuře, vědeckotechnický rozvoj, proměny životního stylu) dále to jsou potom historické rekonstrukce resp. dokumenty, které se snaží co nejautentičtěji zprostředkovat minulost (ověřené primárními prameny, autentické dialogy, různé úhly pohledu) a často zahrnují přímá svědectví a televizní série kryjící se s významnými historickými událostmi (státní svátky, připomenutí výročí). Speciálním typem televizního pořadu jsou potom zpravodajské programy, které

mají lze analyzovat, jednak co se týče jejich obsahu, ale je to také velice cenný materiál v rámci vyučování průřezového tématu mediální výchova a to především z hlediska možné manipulace s informacemi a způsobu jejich zpracování.

Dalším typem jsou pořady žánru situační komedie, napínavé či akční filmy a televizní seriály, které sice řadíme do kategorie populárních, a na první pohled se může zdát, že takovýto žánr nemá ve výuce své opodstatnění, nicméně vhodně sestavené filmové úryvky takovýchto pořadů v průběhu několika let mohou sloužit jako zrcadlo měnících se společenských přístupů a norem²⁷. Velkou výhodou tohoto typu televizních programů je také jejich široká dostupnost, protože jsou na rozdíl od historických dokumentů určeny pro na daleko větší trh, naopak nevýhodou je jejich častá tendence zkreslovat historické skutečnosti, které jsou zpravidla ve velké míře plně podřízeny akčnosti děje, tato nevýhoda si vyžaduje větší úsilí ze strany učitele v přípravě práce, která se o takovýto televizní pořad opírá.

1.6 Ověření účinnosti filmových ukázek

Účinnost využití filmových ukázek a pořadů je potvrzena především pedagogy, které je využívají. Obecně můžeme tvrdit, že filmové ukázky u studentů vyvolávají větší pozorovací, představovou a myšlenkovou aktivitu a zároveň jsou při práci více motivováni²⁸.

Účinností filmů ve vyučování se zabývalo již několik studií, nejčastějším metodou výzkumu, která byla použita, byla metoda experimentu. Tato metoda byla použita i při výzkumu PhDr. Kamila Štěpánka, CSc., který se zaměřoval na ověření efektivitu hraných historický filmů ve výuce dějepisu. Závěry tohoto výzkumu zde budu interpretovat k podpoření tvrzení o efektivnosti užití této metody, na které je založena i tato diplomová práce.

---

²⁷ Stradling, R., *Jak učit*, 2004

²⁸ Maňák, J., Švec, V. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003, s. 184

Počáteční hypotézou, kterou tento výzkum stanovil, bylo, že vhodně sestavený názorný materiál v podobě hraných historických filmů opatřených doprovodným materiálem (pracovní list, obrazové pomůcky) a odpovídající metodický postup povede k dosažení lepších výsledků ve znalostech žáků. Tato změna se také může projevit na vztahu žáka k dějepisné výuce a zvýšit tak jeho zájem o tento vyučovací předmět.

Vyučovací celek byl zaměřen na tematický celek Francouzská revoluce a napoleonské války a jako obrazový materiál byl zvolen hraný historický film *Léto revoluce*, seriálový dokument *Klamné naděje* a také sekvence ze seriálu *Historie světa a Velké bitvy minulosti*. Tyto video ukázky byly vybrány především na základě kvality jejich obsahu, na tomto výběru se podíleli přímo historici. Jako experimentální vzorky byly vybrány tři různé třídy na třech různých základních školách, učitelé v těchto třídách byli seznámeni s metodickými pokyny a instruováni jakým způsobem následujících pět modelových hodin vést. Samotný experiment byl poté proveden technikou práce s dvěma paralelními skupinami, experimentální a kontrolní skupinou.

Výsledky experimentu jednoznačně prokázal, že lepší výsledky u experimentální skupiny a to nejen při měření dosaženého skóre při kontrolním testu, lepší výsledky byly prokázány ve všech parametrech, který tento experiment měřil. Rozdíl ve výsledcích měření byl natolik značný ve prospěch experimentální skupiny, že s velkou pravděpodobností tento rozdíl zapříčinila experimentálně řízená výuka.

Na základě tohoto výzkumu můžeme tedy tvrdit, že na základě promyšleného metodického postupu učitele doplněného o vhodné sekvence z hraných historických filmů je dějepisná výuka efektivnější.

1.7 Problematika autorských práv

Jakkoliv je vyučování s použitím filmu či filmových ukázek názorné a pro žáky stimulující je pro pedagoga nezbytné seznámit se také s autorskými právy, tak aby jakoukoliv činností neporušoval české právní normy vztahující se k dané oblasti.

Primárně je třeba uvést, že v případě výkladu právních norem ohledně užívání video úryvků ve vyučování neexistuje jednotný konsenzus. Pro výklad problematiky

autorských práv budeme vycházet z autorského zákona č. 121/2000 Sb. Zde se zaměříme především na § 31 odst. 1, písm. c) autorského zákona, který říká; „Do práva autorského nezasahuje ten, kdo užije dílo při vyučování pro ilustrativní účel nebo při vědeckém výzkumu, jejichž účelem není dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, a nepřesáhne rozsah odpovídající sledovanému účelu; vždy je však nutno uvést, je-li to možné, jméno autora, nejde-li o dílo anonymní, nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, a dále název díla a pramen.“ Z výkladu této části autorského zákona tedy vyplývá, že film nemůže být do vyučování zařazen pouze za účelem pouhého pobavení studentů a také, že nelze užít jakoukoliv „domácí kopii“ ani záznam vysílání, neboť takto pořízená kopie může být dle § 30 odst. 1, 2, 5 použita jen k osobní potřebě toho, kdo ji pořídil, a k žádnému jinému účelu.

Pokud aplikujeme výše uvedený výklad vyvozený z autorského zákona (č. 121/2000 Sb. účinný od 1. 12. 2000) na tuto diplomovou práci, tak lze tvrdit, že tato práce nikterak neporušuje aktuálně platnou právní normu, protože zde uvedené video úryvky jsou vybrány tak, aby jejich rozsah nepřesahoval sledovaný účel, jsou provázeny doplňující diskusí, cvičením či projektovým vyučováním, veškeré video úryvky jsou také opatřeny jménem autora (vždy je uveden režisér snímku), celým názvem díla a v neposlední řadě je uveden pramen.²⁹

---

²⁹ Autor čerpal ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů; dále bych také rád poděkoval Mgr. Janě Matečné za konzultaci týkající se autorského zákona

2. Praktická část

2.1 Šablona pracovního listu

Při zpracování jednotlivých pracovních listů, které navazují na filmové ukázky, bylo vždy postupováno tak, aby každá praktická ukázka mohla být použita autonomně. Každá praktická ukázka je proto opatřena stručným výkladem o období, do kterého spadá, krátkou analýzou filmového snímku a následnými ukázkami s úkoly.

2.2 Praktické ukázky

2.2.1 Video sekvence z filmu *Obecná škola*

Film *Obecná škola* je dílem režiséra Jana Svěráka a jeho otce scénáristy Zdeňka Svěráka, který byl uveden v roce 1991. Děj je zasazen do poválečného období na pražském předměstí, kde se film zaměřuje na chlapeckou třídu, kterou navštěvují desetiletý Eda Souček a jeho kamarád Tonda. Třída nejeví žádný zájem o studium a svým nezvladatelným chováním nakonec přivede svou učitelku Maxovou do blázince. Na její místo nastupuje Igor Hnízdo, který od prvního momentu vzbuzuje u žáků respekt, chodí ve vojenské uniformě, nosí u opasku pistoli a nezdráhá se použít rákosku, aby své žáky naučil dobrým mravům. Svůj výklad obohacuje o zážitky z války a brzy si tak získá jejich přízeň. Eda pomalu začíná srovnávat svého puntičkářského otce, Františka Součka, se svým učitelem, který na první pohled působí jako válečný hrdina a stává se idolem všech jeho kamarádů.

Sekvence 1

Obrázek 1 Obecná škola 1

Igor Hnízdo je na návštěvě u Součkových a učí Edu hrát na housle. Mezitím přijde z práce František Souček a společně s paní Součkovou pozvou Hnízda na večeři. U večeře začne Souček s Hnízdem řešit mezinárodní poválečnou situaci a polemizovat jak se bude situace vyvíjet v nejbližších letech.

Sekvence 2

Obrázek 2 Obecná škola 2

Hnízdo společně s Františkem Součkem a celou chlapeckou třídou jedou na výlet a na obhlídku válečného opevnění. Po čas jízdy autobusem řeší Souček s Hnízdem, jak asi dopadnou volby a jakým směrem se bude Československo ubírat.

Otázky a úkoly:

Sekvence 1:

- Jakým způsobem Souček myslel, že Československo je most mezi východem a západem?
- Souček: „Rusko se u nás může učit demokracii, protože tu oni nikdy nepoznali“. Jaký byl vývoj způsobu vlády v Rusku, je pravda, že zde nikdy nebyla žádná forma demokracie?
- Souček: „Stalin výslovně řek, co si upečete, to budete mít. Čili nehrozí, aby se Rus vměšoval. Němec je zruinovaněj, ten dá nadlouho pokoj.“ Souček: „My jsme Slované, ale západní, západní, pane učiteli, u nás žádná diktatura nemá živnou půdu. To je proti přirozenosti národa, nemám pravdu? Totalita bude bita, nemám pravdu?“

Jak se vyvíjela politická situace po letech 1945 a 1948? Měl Souček pravdu s nevměšováním se SSSR a neživnou půdou v ČSSR pro totalitu? Jakým způsobem se Německo zotavovalo z následků války? Srovnajte poválečnou obnovu v těchto dvou zemích.

Sekvence 2:

- Jaké volby má Souček na mysli? Potvrdil se Součkův a Hnízdův předpoklad, že volby vyhrají komunisté?
- Souček: „Poněvadž pro demokracii je nejlepší, když jsou vyrovnané síly, nemyslíte?“

Souhlasíte s tímto názorem? Proč? Pokuste se převést na současnou politickou situaci u nás.

Obecná škola (Jan Svěrák, 1991)	
RVP výstup (Moderní doba)	<ul style="list-style-type: none"> rozpozná klady a nedostatky demokratických systémů zhodnotí postavení ČSR v evropských souvislostech a jeho vnitřní sociální, politické, hospodářské a kulturní prostředí charakterizuje jednotlivé totalitní systémy, příčiny jejich nastolení v širších ekonomických a politických souvislostech a důsledky jejich existence pro svět; rozpozná destruktivní sílu totalitarismu a vypjatého nacionalismu
Průřezové téma	<ul style="list-style-type: none"> Výchova demokratického občana Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
Tematický okruh	<ul style="list-style-type: none"> Formy participace občanů v politickém životě Principy demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování Evropa a svět nás zajímá
Přínos tématu k rozvoji	<ul style="list-style-type: none"> vede k pochopení významu řádu, pravidel a zákonů pro fungování společnosti prohlubuje vědomosti potřebné k pochopení souvislostí evropských kořenů a kontinuity evropského vývoje a podstaty evropského integračního procesu

2.2.2 Videosekvence z filmu Tmavomodrý svět

Charakteristika doby

Po podepsání Mnichovské dohody v roce 1938 byla československá armáda z velké části oslabena, Německo zabralo Sudety a po této anexi začali první Čechoslováci odcházet do zahraničí, nevěřili, že se Hitler smíří pouze se zabráním Sudet. Největší odchod však následoval až po obsazení zbytku Československa 15. Března 1939. Nejčastějším místem, kam Čechoslováci odcházeli, bylo Polsko, kde je však z velké části polské úřady odmítaly, proto pokračovali dále do Francie, kde mnoho budoucích pilotů vstoupilo do služeb francouzské cizinecké legie. Po obsazení Polska se Hitler obrátil na západ a známou vojenskou taktikou *bleskové války* se přenesl těžiště bojů do Francie. Zde zaznamenali Čechoslováci první významné nasazení v boji, byli přiřazováni k již existujícím francouzským jednotkám a na francouzských získávali první bojové úspěchy. Mezi nejznámější letce bojující ve Francii patřili František Peřina a Alois Vašátko. Francie však nedokázala vzdorovat německému vpádu, a když už byla situace nevyhnutelná, byli letci nuceni se přesídlit do Anglie, mnozí z nich k tomu použili své stroje, zbytek připlul do Anglie přes Španělsko nebo ještě z Francie. V Anglii byli Čechoslováci, společně s letci např. z Polska a další zemí, nejprve drženi mimo válečné dění. Konzervativní Angličané jim příliš nevěřili, a tak většinu času trávili letci cvičnými lety daleko od fronty. Jakmile započala ofenziva Luftwaffe³⁰ směrem k britským ostrovům, začala se logicky zvyšovat i potřeba nových pilotů a Čechoslováci se tak dostali poprvé do akce v Anglii. Nejprve byli nasazováni k jiným britským jednotkám, ale posléze vznikali první čistě československé stíhací a bombardovací perute³¹. Čechoslováci se významně podíleli na bitvě o Británii, která donutila Hitlera odsunout invazi do Británie na neurčito. Nejznámějšími československými stíhači byli Josef František, který však působil u polské jednotky, ale také Karel Kuttelwascher, který se stal jedním z nejlepších nočních stíhačů vůbec. Po čas celé bitvy o Británii a zbytku války si českoslovenští stíhači vydobyli velké uznání a byli podstatnou vojenskou silou ve službách spojenců. Po skončení války se jako hrdinové vrátili zpět do Československa, které bylo i jejich zásluhou obnoveno. Rok

---

³⁰ německé válečné letectvo

³¹ Nejznámější byli 310., 311., posléze přibýly 312. a 313.

1948 a 50. léta však pro letce, kteří bojovali na západní frontě, přinesl obrovské utrpení. Za účast v tzv. druhém odboji byli pozavíráni do vězení a internačních táborů, kde byli nuceni k těžkým pracím a často i mučení komunistickým režimem. Znovu se jejich osudy dostali na veřejnost až po 1989.

Popis filmu

Tmavomodrý svět je český film natočený Janem Svěrákem v roce 2001. Název tohoto snímku byl odvozen od barvy uniformy příslušníků RAF³² za druhé světové války. Námět filmu vznikl na základě knihy *Sestřelen* napsané českým válečným letcem Františkem Fajtlem.

Film začíná v předvečer války, kdy se hlavní postava snímku, poručík František Sláma dozvídá prostřednictvím rádia, že se následujícího dne bude nacistickými vojsky obsazeno Československo. František Sláma je důstojníkem československého letectva a společně se svými druhy musí postupně předávat dalšího dne předávat letiště a veškerou techniku nacistům. Ještě téhož dne však společně s četařem Karlem Vojtíškem naplánují odchod z Československa, aby mohli proti nacistům bojovat. Další část snímku se poté věnuje československým pilotům v Anglii, kteří se zde musí vyrovnávat s neznalostí jazyka, zvyků a samozřejmě se snaží získat důvěru Britů, aby mohli být nasazeni do bojových akcí. To se jim nakonec povede a Britové jsou s výsledky svých československých spolubojovníků velice spokojeni, většina této části se odehrává v období Bitvy o Británii v roce 1940. Film se nesoustředí jen na bojové akce, ale snaží se zprostředkovat různorodé charakteristiky ostatních pilotů, zachytit jejich život, když nebojují, různá dobrodružství a samozřejmě je zde i romantická zápletky, která nakonec naruší přátelství mezi Slámou a Vojtíškem. Válka však stále probíhá a při jedné je Sláma nucen přistát na moři, Vojtíšek při snaze o jeho záchranu havaruje a zahyne, Sláma se však zachrání a bojuje až do konce války, kdy se vrací zpět do Československa jako válečný hrdina. Po příjezdu však zjišťuje, že si jeho dívka myslela, že ve válce zahynul a mezitím se vdala za výpravčího Kaňku. Po komunistickém převratu je nakonec společně s dalšími piloty a vojáky, kteří bojovali na západní frontě uvězněn. Celým filmem probíhá série „flashbacků“ z vězení, kde jsou po válce Sláma, Machatý a

---

³² Royal Air Force – královské vojenské letectvo britských ozbrojených sil

další uvěznění a mučení komunistickými dozorci. Společnost jim zde dělá ještě německý doktor Blaschke, který zde po prohrané působí jako ošetřující lékař.

Sekvence 1

Obrázek 3 Tmavomodrý svět 1

Poručík Sláma je při návštěvě u své dívky Haničky vyrušen hlášením rozhlasu, která oznamuje, že Československo bude obsazeno německými vojsky, která československé jednotky odzbrojí, dále také vyzývá k nekladení odporu ze strany obyvatelstva. Následující den je Sláma přinucen předat letiště a veškerou bojovou techniku do rukou Němců.

Sekvence 2

Obrázek 4 Tmavomodrý svět 2

Čechoslováci jsou v Anglii na pozemním cvičení, které simuluje vojenský souboj. Britové učí Čechoslováky, kteří jsou netrpěliví a chtějí být již nasazení do akce, jak zacházet s jejich technikou a také zvládat anglický jazyk.

Sekvence 3

Obrázek 5 Tmavomodrý svět 3

Sláma je v komunistickém vězení na marodce. V průběhu noci přitáhnou dozorcí Slámovu bývalého spolubojovníka a nyní spoluvězně Machatého, který je silně pomlácen. Doktor Blaschke mu zašívá ránu nad okem a polemizuje nad absurditou situace.

Otázky a úkoly

Sekvence 1

- Jakou událost ukázka zachycuje?
- Popište, jak tuto situaci v ukázce vnímá Sláma a Vojtíšek?
- Co si představujete pod pojmem „jiná armáda“? Pokuste se vysvětlit rozdíl mezi německými a československými vojáky.

Sekvence 2

- Zkuste popsat pocity vojáků v ukázce? Byly jiné u Čechoslováků a Britů? Proč?
- Jmenujte hlavní problémy, se kterými se Čechoslováci v Británii potýkali. Jaký vztah panoval mezi Brity a Čechoslováky?
- Jakým způsobem se do boje s Němci zapojovali civilisté?

Sekvence 3

- Zařadíte ukázkou do časového období?
- Jak se změnil život vojáků? Proč?
- Charakterizujte postavu Blaschkeho? Proč nemohl nastalou situaci pochopit?

Obecně k ukázkám

- Na základě jaké události bylo Československo obsazeno bez boje Němci?
- Myslíte, že se mělo Československo zachovat jinak?
- Popište kudy českoslovenští letci odešli z Československa a kde bojovali.

Tmavomodrý svět (Jan Svěrák, 2001)	
RVP výstup (Moderní doba)	<ul style="list-style-type: none"> • na příkladech demonstruje zneužití techniky ve světových válkách a jeho důsledky • zhodnotí postavení ČSR v evropských souvislostech a jeho vnitřní sociální, politické, hospodářské a kulturní prostředí • charakterizuje jednotlivé totalitní systémy, příčiny jejich nastolení v širších ekonomických a politických souvislostech a důsledky jejich existence pro svět; rozpozná destruktivní sílu totalitarismu a vypjatého nacionalismu
Průřezové téma	<ul style="list-style-type: none"> • Výchova demokratického občana • Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech • Multikulturní výchova
Tematický okruh	<ul style="list-style-type: none"> • Občan, občanská společnost a stát

	<ul style="list-style-type: none"> • Evropa a svět nás zajímá • Multikulturalita
Přínos tématu k rozvoji	<ul style="list-style-type: none"> • přispívá k utváření hodnot, jako je spravedlnost, svoboda, solidarita, tolerance a odpovědnost • rozvíjí schopnost poznávat a tolerovat odlišnosti jiných národnostních, etnických, náboženských, sociálních skupin a spolupracovat s příslušníky odlišných sociokulturních skupin • prohlubuje vědomosti potřebné k pochopení souvislostí evropských kořenů a kontinuity evropského vývoje a podstaty evropského integračního procesu

2.2.3 Videosekvence z filmu Atentát

Charakteristika doby

V roce 1940 byla ustanovena československá exilová vláda v Londýně. Hned z kraje jejího fungování byly ze strany Britů vzneseny požadavky na její aktivnější zapojení do odboje, bylo tomu tak především z důvodu malé aktivity domácího odboje na území Čech a Moravy. V Protektorátu Čechy a Morava byla ustanovena česká vláda, která ač byla ve spojení s vládou exilovou, tak se také místy projevovala pasivní až aktivní kolaborací na našem území. To samozřejmě Československo (Slovenský stát byl otevřeně fašistický) v očích spojenců poškozovalo, a tak exilová vláda od roku 1941 naléhala, aby protektorátní vláda podala demisi a odstoupila, na její místo by poté nastoupila okupační správa a Čechy i Morava by tak byly okupanty postiženy stejně jako např. Polsko. Protektorátní vláda se tohoto kroku velice obávala z důvodu následných možných represí, které by následovaly. Ostatně jakékoliv pokusy o odpor proti okupantům byly odhaleny ještě před propuknutím nebo byly tvrdě potlačeny.

Odbojové skupiny se Němcům dařilo postupně likvidovat nebo výrazně omezovat jejich aktivitu. Zastupujícím říšským protektorem a strůjcem těchto represí byl od roku 1941 Reinhard Heydrich.

Z výše uvedených důvodů, které vedly k poklesu odbojové aktivity, byl exilovou vládou vydán rozkaz pomoci domácímu odboji. Na území protektorátu bylo vysláno několik skupin výsadkářů, kteří měli za úkol různé sabotážní akce, ale i teroristickou činnost resp. likvidaci osob svázaných s okupačním režimem.

Na základě tohoto rozkazu byla z Anglie vyslána skupina výsadkářů, která měla za úkol zlikvidovat vysoce postavenou osobu okupační správy, operace nesla jméno Anthropoid. Pro provedení operace byli posléze vybráni Jozef Gabčík a Jan Kubiš, speciálně vycvičení českoslovenští výsadkáři. Cílem operace bylo především demonstrovat spojencům, že Čechoslováci jsou plně na straně spojenců.

Po výsadbku v protektorátu začali výsadkáři ihned mapovat místo pohybu Heydricha a jeho denní rutinu, aby mohli co nejprecizněji naplánovat celou akci. Heydrich sídlil na zámku v Panenských Břežanech a po několika dnech byla operace naplánována. Atentát měl být spáchán 27. května při Heydrichově přesunu na Pražský hrad. V dnešní Ženklově ulici se na automobil nejprve pokusil vystřelit Gabčík, ale jeho zbraň selhala, načež Kubiš hodil na automobil granát, který explodoval a způsobil Heydrichovi smrtelná zranění, kterým později 4. června podlehl. Výsadkáři se po útoku rozprchli do bočních ulic.

Hned po atentátu vyhlásil Heydrichův zástupce K. H. Frank nad protektorátem výjimečný stav a vydal zákaz nočního vycházení. Plně se rozběhly vlny represí a pátrací akce po atentátnících, za jejich dopadení byla vypsána i odměna. Výsadkáři se po atentátu ukrývali v kostele Cyrila a Metoděje v Resslově ulici, 18. června je zde však Gestapo vypátralo a po několikahodinovém boji, kdy jim došlo střelivo, spáchali sebevraždu.

Popis filmu

Film *Atentát* byl natočen v roce 1964 režisérem Jiřím Sequensem. Jedná se historický hraný film, který velice autenticky pojednává o událostech, které provázely operaci Anthropoid. Film se však zaměřuje i na širší souvislosti a všímá si například i

vztahu mezi Reinhardem Heydrichem a Wilhelmem Canarisem, který byl tehdy velitelem *Abwehru*.

Z formálního hlediska je na počátku třeba uvést, že film je černobílý a místy se v obrazu objevuje šum, což odpovídá době jeho vzniku. Kamera je však po dobu trvání celého filmu solidní. Autory scénáře jsou kromě režiséra Sequense ještě Miloslav Fábera a Kamil Pixa. Ve snímku můžeme naleznout celou řadu známých českých herců, jako jsou Radoslav Brzobohatý, Ladislav Mrkvička, Luděk Munzar a další. Jak již bylo řečeno, film působí velice autenticky. Většina scén byla zrekonstruována podle fotografií z novin či jiných médií, replika kostela Cyrila a Metoděje byl vytvořen v barrandovských ateliérech.

Velice zajímavým faktem je, že ačkoliv film vznikl v době vlády komunismu, tak jeho ideové pojetí není zkreslené ani není využito ke skrytým propagandistickým účelům, protože už jenom námět filmu, který zobrazuje československého vojáky ze západního odboje, kteří se hrdinně postaví nacistickým okupantům, je uznáním nekomunistického hnutí odporu. Ve filmu, ve kterém se sice přímo objevuje jméno Reinharda Heydricha, se však výsadkáři jmenují jinými jmény, než tomu bylo ve skutečnosti v roce 1942. Postavy atentátníků ve filmu nejsou příliš podrobně vykresleny, děj je spíše zaměřen na autenticitu a fakta než na podrobnou charakteristiku jednotlivých postav, nicméně to je pro využití ve vyučování spíše výhodou, jelikož jsou scény věcnější.

Tato dějinná událost vyvolala ohlas po celém světě a měla pozitivní dopad na československé vojenské úsilí v poválečném uspořádání. Po uvedení tohoto snímku vzniklo ještě několik dalších filmů, které se zabývaly podobným námětem, jedná se především o tendenční snímek *Klíč* z roku 1971 Vladimíra Čecha, americký film *Operation Daybreak* z roku 1975 Lewise Gilberta a z posledních let především snímky *Protektor* z roku 2009 režírovaný Markem Najbrtem.

Sekvence 1

Obrázek 6 Atentát 1

Tato sekvence filmu atentát zobrazuje odjezd Heydricha na Pražský hrad a následný atentát. Zároveň jsou zde však zachyceny momenty, kdy Heydrich podepisuje rozsudky smrti před svým odjezdem a také poznámka o jeho konfliktu s Wilhelmem Canarisem.

Sekvence 2

Obrázek 7 Atentát 2

Ukázka zachycuje jednání nacistů po atentátu na Heydricha. Řeší zde, jakým způsobem budou postupovat a jakým způsobem budou pátrat po atentátnících.

Otázky a úkoly

Sekvence 1

- Kdo je na filmové ukázce zachycen?
- Jaká podstatná dějinná událost se ve filmové ukázce odehrává?
- Jak byste charakterizovali německy mluvící osoby v ukázce?

Sekvence 2

- Časově zařad'te událost na ukázce? Co jí předcházelo?
- Jaký byl postup Němců při pátrání po hledaných osobách? Proč?
- Co měli Němci v plánu s českým národem? Jak na něj pohlíželi?

Obecně k ukázkám

- Měla tato akce nějaký význam v poválečném období?
- Co za následky měla tato akce?
- Znáte nějaký jiný film, který také zachycuje československé výsadkáře na území Protektorátu?
- Zhodnoťte obsah filmu vzhledem k době jeho vzniku.

Atentát (Jiří Sequens, 1964)	
RVP výstup (Moderní doba)	<ul style="list-style-type: none"> • na příkladech demonstruje zneužití techniky ve světových válkách a jeho důsledky • zhodnotí postavení ČSR v evropských souvislostech a jeho vnitřní sociální, politické, hospodářské a kulturní prostředí • na příkladech vyloží antisemitismus, rasismus a jejich nepřijatelnost z hlediska lidských práv
Průřezové téma	<ul style="list-style-type: none"> • Výchova demokratického občana • Multikulturní výchova

Tematický okruh	<ul style="list-style-type: none"> • Občan, občanská společnost a stát • Etnický původ
Přínos tématu k rozvoji	<ul style="list-style-type: none"> • vede k aktivnímu postoji v obhajování a dodržování lidských práv a svobod • rozvíjí dovednost rozpoznávat projevy rasové nesnášenlivosti a napomáhá prevenci vzniku xenofobie • poskytuje znalost některých základních pojmů multikulturní terminologie: kultura, etnikum, identita, diskriminace, xenofobie, rasismus, národnost, netolerance aj.

2.2.4 Videosekvence ze seriálu 30 případů majora Zemana – Mimikry

Charakteristika doby

Za vlády generálního tajemníka ÚV KSČ Alexandra Dubčeka se začalo Československo reformovat a došlo k částečnému uvolnění totalitní moci. Toto období, které nazýváme Pražským jarem, však nemělo dlouhého trvání a 21. srpna 1968 došlo k intervenci vojsk Varšavské smlouvy na území Československa, což mělo za následek odstranění Alexandra Dubčeka a opětovné nastolení tvrdého komunistického režimu. Nastal tak proces normalizace.

V průběhu normalizace byly zakázány některé organizace, jako byl Sokol, Junák, atd., ale byly také zrušeny reformy vlády Alexandra Dubčeka i vlád před rokem 1968. Ve všech složkách státního aparátu byly provedeny důkladné čistky a po celou dobu normalizace probíhalo důkladné kádrování všech osob. Byla také zavedena cenzura. Všechna tato opatření vedla k velké nesvobodě společnosti a velká část obyvatelstva se tak raději zdráhala vyjádřit své osobní postoje a názory, aby neriskovala konflikt se státní mocí.

Na protest proti šířící se normalizaci se roku 1969 upálili Jan Palach (leden), Jan Zajíc (únor) a Evžen Plocek (duben). Další akcí, která vyvolala protestní akce, bylo

vítězství československých hokejistů nad Sovětským svazem při mistrovství světa v hokeji v roce 1969. V roce 1977 vytvořila řada známých osobností sdružení s názvem Charta 77, které vydalo prohlášení tzv. Prohlášení Charty 77, které kritizovalo státní a politickou moc v Československu. Normalizace prakticky trvala až do roku 1989, ale její nejsilnější průběh byl v 70. a 80. letech.

Normalizace se týkala všech složek společnosti a nevyhnula se tak ani kultuře. Kulturní akce, které nebyly pořádány komunistickým režimem, nebo byli dokonce v rozporu s komunistickou ideologií, byly tvrdě postihovány. Velká část umělců, byla nucena se rozhodnout, zda se přizpůsobit režimu nebo riskovat konflikt se státním aparátem. Jednou z těchto skupin byla i Plastic People of the Universe, která se navzdory tvrdým postihům odmítla podřídit normalizačním požadavkům (počeštění názvu, změna repertoáru, změna image – zkrácení vlasů). Toto jejich odmítavé stanovisko vedlo ke konfliktu se státní mocí. Hlavní postavami skupiny byli baskytarista Milan Hlavsa a Egon Bondy, který sice nebyl přímo členem skupiny, ale jeho básně skupina často zhudebňovala. Skupina nemohla vydávat žádné alba a roku 1973 jim nebyl přiznán profesionální statut a tím ztratily možnost legálně vystupovat. Velká část jejich koncertů tak byla kamuflována různými soukromými akcemi, ale i tak byly tyto koncerty často rozeznány státní bezpečností. V roce 1976 byli členové zatčeni za údajné výtržnictví, ale většina z nich byla po několika dnech propuštěna, až na Brabence a Jirouse, kteří byli odsouzeni k nepodmíněným trestům. Z protestů proti uvěznění členů skupiny poté vzešla iniciativa Charty 77, jejíž představitel se stal i pozdější prezident Václav Havel. Skupina působila po celé období normalizace a také byli její členové po celé období perzekuováni, někteří byli donuceni emigrovat.

Popis filmu

Epizoda *Mimikry* vychází ze seriálu *30 případů majora Zemana*, který byl natočen v letech 1974-1979 Československou televizí v tehdejší Ústřední redakci armády bezpečnosti a brannosti. Režisérem celého seriálu byl Jiří Sequens. Průběh natáčení a celé realizace seriálu byl pod přísným dohledem státního aparátu a federální ministr vnitra byl o jeho průběhu pravidelně informován³³. Seriál vznikl v období hluboké normalizace a stal se nejpropagandističtější snímkem, který v Československu

---

³³ RŮŽIČKA, Daniel. *Totalita.cz* [online]. 1999-2011 [cit. 2011-04-18]. Televizní seriál 30 případů majora Zemana. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/ip/tp_zeman.php>.

vznikl. Seriál se v každé své epizodě věnuje určité události mezi lety 1945-1973, překrucuje historické skutečnosti a obhazuje činnost bezpečnostního aparátu socialistického Československa, snaží se také vrhnout špatné světlo na všechny údajné nepřátele režimu a manipulovat tak s veřejným míněním diváka.

Epizoda *Mimikry* zobrazuje skupinu mladých lidí, kteří žijí nezřízeným životem, holdují drogám a alkoholu a představují tak typické nepřátele socialistické společnosti. Josef Borůvka, Kamil Moudrý, Soňa Hýblová a Taťána Svídnická jsou také členy hudební skupiny, která si říká Mimikry a hraje především hudbu s biblickými náměty. V průběhu celé epizody vyšetřuje major Zeman smrt mladé dívky, která zemřela po předávkování drogami. V průběhu vyšetřování se Zeman dostane na stopu i zmíněné skupině Mimikry, která mezitím plánuje únos letadla a útěk do zahraničí. Se skupinou spolupracuje i známý drogový překupník Karel Vondřich, který skupině dodává drogy a k únosu letadla nakonec sežene i zbraně, kterými plánuje zabít jednoho z pilotů a vynutit si tak odlet na západ. Do případu se zaplete i Zemanova dcera Lidka a její přítel Petr, kteří se snaží od skupiny získat pro Zemana další informace, které by je usvědčili. Skupina nakonec zpanikaří a snaží se urychleně uprchnout, ale Borůvka, Hýblová i Moudrý jsou na letišti zadrženi. Uprchnout se nakonec podaří jen Vondřichovi a Svídnické, kteří pomocí malého dítěte propašují do letadla zbraň, zabijí jednoho z pilotů a odletí na západ.

Jak již bylo řečeno, celý seriál je velice propagandistický a překrucuje historickou realitu. V této epizodě je zobecněno vnímání mladých lidí tím způsobem, že pokud mají dlouhé vlasy a poslouchají hudbu, která není poplatná režimu, tak zpravidla užívají drogy, nepracují a snaží se uprchnout za hranice.

Sekvence 1

Obrázek 8 Mimikry 1

V této ukázce, jsou zobrazeni členové skupiny Mimikry, kde plánují útěk letadlem na západ.

Sekvence 2

Obrázek 9 Mimikry 2

Zeman čeká před budovou školy na Lidku a jejího přítele Ivana. Ti jdou zrovna výstavu a Zeman jim nabídne, že je sveze. Po cestě se jich poté ptá, zda neznají část textu, který našli u mrtvé dívky a zda neví, kde se dají takové nahrávky pořídit.

Sekvence 3

Obrázek 10 Mimikry 3

Na pražské periferii probíhá koncert skupiny Mimikry, kde znějí zakázané písně. V publiku je mnoho mladých lidí, kterým se muzika líbí. V průběhu koncertu přijde i Vondřich, členům skupiny přinese drogy, které pak společně s Borůvkou a Hýblovou užijí.

Otázky a úkoly

Sekvence 1

- Ve kterém období se děj odehrává?
- Charakterizujte jednotlivé postavy v ukázce? Jaké jsou jejich postoje k režimu?
- Jaké jsou společné znaky, které je charakterizují a proč?
- Jaký útěk plánují? Proč právě do Mnichova?

Sekvence 2

- Proč řeší Zeman případ právě s Lidkou a Petrem?

- Co Zeman myslí ilegálními nahrávkami? Proč byly ilegální?
- Co znamená protestsong? Znáte nějaký?

Sekvence 3

- Kde koncert probíhá? Charakterizujte diváky.
- Srovnajte názor na hudbu obecnstva a hospodské.
- Jaký hudební žánr skupina produkuje? Znáte nějakou jinou skupinu ze stejného období?

Celkově k ukázkám

- Co byl důvod vzniku seriálu? Kdo ho natočil?
- Obsahují ukázky skryté poselství či podtext?
- Snaží se ukázky ovlivňovat názor diváka? Podsouvají nějaké zkreslené informace? Jaké?

30 případů Majora Zemana – Mimikry (Jiří Sequens, 1978)	
RVP výstup (Moderní doba)	<ul style="list-style-type: none"> • charakterizuje jednotlivé totalitní systémy, příčiny jejich nastolení v širších ekonomických a politických souvislostech a důsledky jejich existence pro svět; rozpozná destruktivní sílu totalitarismu a vypjatého nacionalismu • zhodnotí postavení ČSR v evropských souvislostech a jeho vnitřní sociální, politické, hospodářské a kulturní prostředí
Průřezové téma	<ul style="list-style-type: none"> • Výchova demokratického občana • Mediální výchova
Tematický okruh	<ul style="list-style-type: none"> • Principy demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování • Fungování a vliv médií ve společnosti • Kritické čtení a vnímání mediálních sdělení
Přínos tématu k rozvoji	<ul style="list-style-type: none"> • vedení k aktivnímu postoji v obhajování a dodržování lidských práv a svobod • umožňuje získat představy o roli médií v klíčových společenských situacích a v demokratické společnosti vůbec (včetně právního kontextu)

2.2.5 Video sekvence z filmu **Nepřítel před branami**

Charakteristika doby

Situace na východní frontě po vpádu nacistů do Sovětského svazu v roce 1941 v rámci operace Barbarossa byla pro Sověty kritická. Německé armády postupovali ve třech nejdůležitějších směrech; na Leningrad, Moskvu a Kavkaz. Jižní skupina armád obsadila Ukrajinu a dále pokračovala směrem na Kavkaz, kde se měl zmocnit ropných polí a získat tak přísun této strategické suroviny. V průběhu této operace, která nesla označení operace Blau, Hitler rozhodl o rozšíření operace a obsazení města Stalingrad. Tento záměr byl veden především z prestižních důvodů, jelikož město neslo název Stalina. Stalin si tuto skutečnost také uvědomoval a nakonec se v tomto městě odehrála jedna z nejkrvavějších a nejdůležitějších bitev druhé světové války.

Bitva trvala od léta 1942 do února 1943 a v průběhu bojů bylo celé město téměř srovnáno se zemí. Ani jeden z však vůdců nemínil ustoupit, jelikož oba brali tuto bitvu velice osobně. Němci byli oproti Rusům velice dobře vyzbrojeni a Hitler byl přesvědčen, že Rusové jsou na pokraji svých sil a nebudou schopni klást odpor, zároveň také podceňoval schopnosti ruských vojáků, které nepovažoval, jako všechny Slovany, za rovnocenné lidi. Krutá ruská zima a právě obrovská houževnatost, v mnoha případech až na hranici sebeobětování, zapříčinila, že Němci celý Stalingrad nedobyli a Rusové mohli stále přes řeku Volhu přísouvat další posily obráncům města. Vojáci Rudé armády ostatně neměli na výběr, na jedné straně je čekal nepřítel a na straně druhé příslušníci NKVD, kteří na místě stříleli všechny, kteří se pokusili ustoupit nebo uprchnout z boje.

V listopadu 1942 zahájili Rusové ofenzivu na sever od Stalingradu, což Němci nepředpokládali a 300 tisíc mužů se tak ocitlo v obklíčení. Hitler odmítl vydat rozkaz k ústupu, namísto toho se pokusili prolomení prorazit, avšak neúspěšně. V nelidských podmínkách Němci bojovali až do konce ledna 1943, kdy polní maršál Paulus podepsal kapitulaci. Bylo zajato 90 tisíc Němců, kteří byli internováni v ruských gulazích, a jen málo z nich se vrátilo po válce zpět do vlasti. Rusové zde utrpěli obrovské materiální a lidské ztráty, ale podařilo se jim zastavit ruský postup a obrátit situaci na východní frontě ve svůj prospěch.

Popis filmu

Film režiséra Annauda vyprává o příběhu ruské vojáka Vasilije Zajceva, který v ruinách města Stalingradu svádí boj s německým ostřelovačem Königem. Děj je zasazen do období bitvy o Stalingrad a je z části založen na skutečných historických událostech a stejnojmenné knize Williama Craiga. Ve filmu se objevují také nadšený politruk Rudé armády Danilov a Nikita Chruščov, v tu dobu politický komisař a později prezident Sovětského svazu, dále také dobrovolnice Táňa, která však ve filmu ztvárňuje pouze roli pro romantickou zápletku a pro historický rozbor filmu není důležitou postavou. Ve filmu se velice často objevují historické symboly (portréty Stalina, kult osobnosti, nadřazenost německého vojáka) a je zde zdařile zachycena i politická kulisa, podmínky i atmosféra v obou znepřátelených táborech. Filmová výprava i rekvizity použité ve filmu působí velice autenticky a věrohodně ilustrují popisovanou historickou událost.

Sekvence 1

Obrázek 11 Nepřítel před branami 1

Ukázka zachycuje, příjezd nových vojáků po řece Volze do Stalingradu a jejich okamžité nasazení v bitvě. Ilustruje materiální nedostatky a plýtvání lidskými životy na straně Sovětů a také prostředí, ve kterém se bitva odehrála.

Sekvence 2

Obrázek 12 Nepřítel před branami 2

Na ukázce je vyobrazen příjezd Chruščova do Stalingradu. V docích lze vidět zoufalost obyvatel usilujících o útěk z města a později i vojenského velitele. Chruščov poté promlouvá k vojenským politrukům a snaží se společně s nimi najít řešení nastalé situace, zdůrazňuje zde také proč je důležité město udržet.

Otázky a úkoly

Sekvence 1

- Kdy a na kterém místě se událost odehrává?
- Porovnejte obě armády z hlediska morálky, materiálního vybavení, taktiky. Zdůvodněte.
- Popište hudbu v ukázce. Jakou navozuje atmosféru a proč?

Sekvence 2

- Co Chruščov zdůrazňuje, když mluví Stalingradu? Zdůvodněte.
- Jaká vztah mají nastoupení vojáci k Chruščovovi? Pokuste se popsat jejich pocity.
- Jaká opatření byla navržena? Zhodnoťte je.

Celkově k ukázkám

- Proč byl boj o Stalingrad tolik důležitý?
- Kdo nebo co je to politruk? Co byla jeho funkce v armádě?

- Proč Sověti stříleli i do vlastních vojáků?

Nepřítel před branami (Jean-Jacques Annaud, 2001)	
RVP výstup (Moderní doba)	<ul style="list-style-type: none"> • charakterizuje jednotlivé totalitní systémy, příčiny jejich nastolení v širších ekonomických a politických souvislostech a důsledky jejich existence pro svět; rozpozná destruktivní sílu totalitarismu a vypjatého nacionalismu • na příkladech demonstruje zneužití techniky ve světových válkách a jeho důsledky • rozpozná klady a nedostatky demokratických systémů
Průřezové téma	<ul style="list-style-type: none"> • Výchova demokratického občana • Mediální výchova • Multikulturní výchova
Tematický okruh	<ul style="list-style-type: none"> • Občan, občanská společnost a stát • Fungování a vliv médií ve společnosti • Kulturní difference
Přínos tématu k rozvoji	<ul style="list-style-type: none"> • vedení k aktivnímu postoji v obhajování a dodržování lidských práv a svobod • umožňuje pochopení cílů a strategií vybraných mediálních obsahů • učí přijmout druhého jako jedince se stejnými právy, uvědomovat si, že všechny etnické skupiny a všechny kultury jsou rovnocenné a žádná není nadřazena jiné

2.2.6 Video sekvence z filmu Třináct dní

Charakteristika doby

Od roku 1952 vládl na Kubě režim diktátora Fulgencia Batisty, který byl na svou pozici dosazen s přispěním americké CIA. Od počátku jeho vlády se proti jeho vládě zvedla vlna odporu, kterou vedl levicově zaměřený Fidel Castro. Castro byl za svou činnost nejprve uvězněn a posléze odešel do exilu, nicméně i zde se podílel na odboji proti Batistovu režimu. Povstalcům se s pomocí Fidela Castra podařilo v roce 1959 zvítězit a do čela ostrovního stát byl dosazen Manuel Urrutia, Castro byl jmenován velitelem ozbrojených sil. Ještě téhož roku se však stal předsedou nové vlády. Castrův vliv na politiku byl z jeho pozice mnohem větší než skutečného prezidenta Urrutiya, později Dorticose Torrada. V zemi potlačoval odpůrce komunistické strany, ale zasáhl i proti komunistům na Kubě, začal také proces znárodnování soukromého sektoru, především amerických firem. Spojené státy na to reagovaly omezením obchodu s Kubou, čímž Kubě, v době Studené války, zůstal jediný velký obchodní partner v podobě Sovětského svazu, se kterým záhy navázala diplomatické a obchodní vztahy. Se vzrůstajícími vazbami na Sovětský vztah rostl i tlak Spojených států na Kubu, a tak byl Castro nucen se veřejně přihlásit ke komunismu, ačkoliv pravým vyznavačem nikdy nebyl. Tento krok donutil Spojené státy k sérii akcí namířených proti Kubě, které vyvrcholilo vyloděním kubánských exulantů podporovaných CIA v zátoce Sviní v roce 1961. Tato akce byla špatně naplánována a akce byla brzy Castrem rozprášena. Castro si tímto úspěchem upevnil svou pozici a stal se totalitním diktátorem. Kuba se tak stále více orientovala na Sovětský svaz.

V roce 1962 se Sověti s Castrem dohodli na vybudování vojenských a raketových základů na Kubě. Reagovali tak na stejnou aktivitu Spojených států v Evropě, především v Itálii a Turecku. Postupem času začali Sověti dopravovat na Kubu vojenský materiál, což Spojené státy zjistily až po prvních dodávkách. Okamžitě se rozběhla série jednání na půdě OSN. CIA mezitím dodala prezidentu Johnu Fitzgeraldu Kennedymu zprávy o průběhu prací na Kubě a začaly se zvažovat varianty postupu proti nebezpečí, které z Kub hrozilo. Mezitím Sovětský svaz na mezinárodní půdě stále mlžil své pravé úmysly na Kubě. Spojené státy rozhodly uvalit na Kubu námořní blokádu, čímž by zamezily přísunu dalšího vojenského materiálu. Situace byla

napjatá po celém světě, kde se obě velmoci setkávaly, např. v Berlíně. Spojené státy daly Sovětskému svazu ultimátum na stažení raket z Kuby výměnou za ukončení námořní blokády, situace se ještě vyostřila sestřelením amerického průzkumného letadla U2 nad Kubou. Chruščov na toto ultimátum záhy reagoval a k překvapení všech podmínky přijal, začalo stahování raket z ostrova a krize, která mohla přejít v globální jadernou válku, byla zažehnána.

Popis filmu

Film *Třináct dní* režiséra Rogera Donaldsona zachycuje nejdramatičtější momenty Karibské krize roku 1962. Zaměřuje se především na osoby kolem tehdejšího prezidenta J. F. Kennedyho, jeho poradce Kennyho O'Donella, ministra obrany Roberta McNammaru a další členy prezidentské kabinetu včetně vojenských generálů, např. generál letectva Curtis LeMay. Protějšek prezidenta Kennedyho, Nikita Chruščov, ve filmu sice zmíněn je, nicméně se zde neobjevuje. Hlavní hereckou hvězdou, která je v tomto filmu obsazena je Kevin Costner jako prezidentův poradce O'Donnel a Bruce Greenwood jako prezident J. F. Kennedy.

Třináct dní je hraný historický film, který chronologicky rekonstruuje události, které téměř vedli k jaderné válce. Film zachycuje především jednání prezidenta a jeho poradců a rozděluje tuto skupinu na ty, kteří se situaci snaží vyřešit diplomaticky a skupinu vojenských generálů, kteří na prezidenta tlačí, aby vydal rozkaz k vojenskému útoku. Kennedy si velice dobře uvědomuje následky vojenského řešení situace a snaží se situaci řešit všemi dostupnými diplomatickými prostředky. Film je především sledem dialogů porad v Bílém domě, kde vznikají všechna důležitá rozhodnutí a ty jsou pak dodatečně ilustrována v navazujících sekvencích akčnějšího rázu (např. špionážní průlet letadel nad Kubou). Tyto dialogy velice názorně ilustrují dramatickост situace a lze na jejich základě velice dobře charakterizovat jednotlivé osoby, které se zde objevují.

Sekvence 1

Obrázek 13 Třináct dní 1

Sekvence zachycuje moment, kdy Američané zjistí, že se na Kubě nachází sovětské rakety. Okamžitě připravují plán vojenského řešení a zvažují, jaké může mít potencionální následky.

Sekvence 2

Obrázek 14 Třináct dní 2

Po zvážení všech důsledků spojených s vojenským řešením situace, se Američané snaží přijít s diplomatickým řešením situace, které by nemělo za následek eskalaci situace.

Sekvence 3

Obrázek 15 Třináct dní 3

V ukázce je zachycena promluva Adlaie Stephensona na zasedání Rady bezpečnosti OSN k zástupci Sovětského Svazu Valerije Zorina, který popírá přítomnost raket na Kubě.

Otázky a úkoly

Sekvence 1

- Kde se schůze odehrává, kdo je přítomen a co za událost se projednává?
- Čeho se účastníci obávají?
- Proč jsou někteří členové po skončení schůze nespokojeni?

Sekvence 2

- Kdo se schůze účastní?
- Jaké řešení bylo zvoleno? Porovnejte ho s dalšími navrženými.
- Je v ukázce zmíněna nějaká mezinárodní organizace? Jaká a proč?

Sekvence 3

- Kde se děj ukázky odehrává?
- Diplomaté, kterých států jsou hlavními postavami ukázky? Co je jejich cílem?

- Který z nich je nakonec úspěšný? Jak se tento úspěch projeví a jaké má důsledky? Vysvětlete.

Třináct dní (Roger Donaldson, 2000)	
RVP výstup (Moderní doba)	<ul style="list-style-type: none"> • charakterizuje jednotlivé totalitní systémy, příčiny jejich nastolení v širších ekonomických a politických souvislostech a důsledky jejich existence pro svět; rozpozná destruktivní sílu totalitarismu a vypjatého nacionalismu • vysvětlí příčiny a důsledky vzniku bipolárního světa; uvede střetávání obou bloků
Průřezové téma	<ul style="list-style-type: none"> • Výchova demokratického občana • Mediální výchova
Tematický okruh	<ul style="list-style-type: none"> • Principy demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování • Fungování a vliv médií ve společnosti
Přínos tématu k rozvoji	<ul style="list-style-type: none"> • Umožňuje posuzovat a hodnotit společenské jevy, procesy, události a problémy z různých úhlů pohledu (lokální, národní, evropská, globální dimenze) • umožňuje pochopení cílů a strategií vybraných mediálních obsahů

2.2.7 Video sekvence z filmu *Všichni dobří rodáci*

Charakteristika doby

Po únorovém převratu v roce 1948 začal komunistický režim s procesem přetvoření soukromého zemědělství na zemědělství kolektivní. Hlavní fáze této přeměny trvala v letech 1948-1960 a jejím hlavním cílem bylo vyvlastněním zbavit půdy soukromé rolníky a učinit z nich tak státní zaměstnance v rámci jednotlivých Jednotných zemědělských družstev tzv. JZD. Tito soukromí zaměstnanci byli nazýváni „kulaci“³⁴ a na základě zasedání Informbyra v roce 1948 bylo rozhodnuto, že v rámci třídního boje je třeba se s takovými soukromými zemědělci vypořádat.

V 50. letech se akce proti soukromým zemědělcům vyhrocovaly, mnozí byli i několikrát uvězněni a majetek jim byl vyvlastněn násilím. Do konce roku byla tak většina půdy zbavena soukromých majitelů. Tento proces měl primární základ v politické ideologii a vznik jednotlivých JZD znamenal spíše zmenšení efektivity zemědělství.

Popis filmu

Film *Všichni dobří rodáci* režiséra Vojtěcha Jasného z roku 1968 přinášel vcelku realistický pohled na období kolektivizace v Československu v 50. letech a to především díky uvolnění situace v období okolo Pražského jara. Na počátku období normalizace byl však právě pro svůj kritický pohled na zemědělskou kolektivizaci zakázán a po mnoho let umístěn v trezoru. Celý snímek se odehrává na Vysočině a byl téměř celý natočen ve vesnici Bystré u Poličky a děj začíná ihned po válce v roce 1945. Ve filmu se objevilo několik předních českých herců jako Radoslav Brzobohatý, Ilja Prachař, Waldemar Matuška či Vlastimil Brodský.

Filmový snímek se soustředí především na obyvatele vesnice, kteří zde spolu do roku 1948 žijí v poklidu. Mezi hlavní postavy patří především soukromý zemědělec František, varhaník Otčenáš, fotograf Plécmerna, vesnický zloděj Jořka Pyřk a další bohatý rolník Zášínek. Po roce 1948 se však vesnice rozdělila na dva tábory, soukromé zemědělce a ty, kteří vstoupili do KSČ a usilovali o to, aby se soukromí rolníci vzdali

---

³⁴ Bohatí statkáři

své půdy a šli pracovat do nově vzniklých JZD. Každá z hlavních postav se v tomto období profiluje zcela odlišně. František se veřejně staví proti kolektivizaci za což je postihován a několikrát vězněn, Otčenáš vstupuje do KSČ, taktéž Plécmerna se stává tajemníkem KSČ a společně s Otčenášem se snaží ostatní sedláky přimět, aby vstoupili do JZD. Jořka Pyřk naopak představuje osobu, která se politicky neangažuje, avšak když má kvůli krádežím jít do vězení, tak si polije nohu kyselinou a umírá. Stejně apolitická je i postava Zášínka, který měl před válkou za manželku Židovku, ale ze strachu před koncentračním táborem se s ní rozvedl. Sedláci jsou nakonec přinuceni do JZD vstoupit. František po návratu z vězení stále odolává, ale nakonec se rozhodne vstoupit také, aby ostatním pomohl. V konečném epilogu se divák dovídá konečné osudy jednotlivých postav.

Sekvence 1

Obrázek 16 Všichni dobří rodáci 1

Scéna zachycuje snahu představitelů KSČ donutit rolníky, aby podepsali a vstoupili do JZD. Ti však odmítají a odvolávají se na rozhodnutí Františka, který odmítá. Je zatčen a držen v cele, dokud rolníci nepodepíší.

Sekvence 2

Obrázek 17 Všichni dobří rodáci 2

Ukázka nejprve zachycuje Pyřku a soukromé živnostníky řezníka Rabona, obchodníka Juchtu doma u Franty Lampy, kde ho varují před praktikami a záměry členů KSČ ve vesnice. Ti poté večer přicházejí k Frantovi domů na mariáš a připomínají mu jeho dělnický původ.

Otázky a úkoly

Sekvence 1

- Jaká dějinná událost je zachycena v ukázce?
- Které dvě skupiny se zde střetávají?
- O jaký dokument k podepsání se zde jedná?
- Hrozily za nepodepsání nějaké sankce? Co se stalo těm, kteří nepodepsali?

Sekvence 2

- Kde se děj odehrává? Jaký vztah mají mezi sebou protagonisté v ukázce?
- Charakterizujte domácího Lampu? Co je jeho povoláním?
- O čem zúčastnění jednají?
- Proč je Lampa nazván „vykořisťovatelem“?

Celkově k ukázkám

- Jak tyto snímky zachycují dané období?
- Je příběh zprostředkován v souladu s režimem, ve kterém vznikl? Proč?
- Jak byli zúčastnění sedláci postiženi, když podepsali a když nepodepsali?
- Co nebo kdo je to „kulak“?

Všichni dobří rodáci (Vojtěch Jasný, 1968)	
RVP výstup (Moderní doba)	<ul style="list-style-type: none"> • charakterizuje jednotlivé totalitní systémy, příčiny jejich nastolení v širších ekonomických a politických souvislostech a důsledky jejich existence pro svět; rozpozná destruktivní sílu totalitarismu a vypjatého nacionalismu • zhodnotí postavení ČSR v evropských souvislostech a jeho vnitřní sociální, politické, hospodářské a kulturní prostředí
Průřezové téma	<ul style="list-style-type: none"> • Výchova demokratického občana • Mediální výchova
Tematický okruh	<ul style="list-style-type: none"> • Občan, občanská společnost a stát • Vnímání autora mediálních sdělení
Přínos tématu k rozvoji	<ul style="list-style-type: none"> • Přispívá k utváření hodnot jako je spravedlnost, svoboda, solidarita, tolerance, odpovědnost • Umožňuje rozvíjet schopnost analytického přístupu k mediálním obsahům a kritického odstupu od nich • Napomáhá k uvědomění si možnosti svobodného vyjádření vlastních postojů a odpovědnosti za způsob jeho formulování a prezentace

2.2.8 Videosekvence z filmu Katyně

Charakteristika doby

1. září 1939 bylo Polsko přepadeno německými armádami, což vedlo k rozpoutání druhé světové války. O dva týdny později poté Polsko napadl z východu Sovětský svaz a stvrdil tak pakt Ribbentrop-Molotov, kterou před vpádem německých vojsk s Němci tajně podepsal. Německo a Sovětský svaz si tak Polsko rozdělili a mimo území na východě jim do rukou padlo i několik tisíc polských válečných zajatců. Jednalo se také o členy polské inteligence, kteří byli spěšně povoláni do služby jako rezervisté.

Zajatci byli odvezeni do internačních a pracovních táborů v Sovětském svazu a až do roku 1940 byli vězněni. Tehdy sovětská rozvědka NKVD rozhodla o jejich likvidaci, jelikož Sovětský svaz neměl zájem o propuštění protisovětsky smýšlejících Poláků. Popravy probíhaly v Bělorusku, Ukrajině a ve známém Katyňském lese v Rusku u Smolenska a příslušníci NKVD zde popravili až 30 tisíc polských důstojníků a polské inteligence. Rozkaz k těmto popravám vydal přímo Stalin a po čistkách, které při okupaci Polska provedli Němci, se jednalo o další významné oslabení polské elity.

Polská exilová vláda se domáhala vydání polských občanů, ale po vpádu německých vojsk do Sovětského svazu, Stalin tvrdil, že polští zajatci při útoku uprchli a nemá o nich žádné informace. V roce 1943 však Němci našli masové hroby a obvinili Sověty z hromadných poprav. Tento objev se Němci snažili i propagandisticky, kdy exhumovaným polským generálům vystrojili pohřeb. Tato série obviňování skončila až v roce 1990, kdy Sovětský svaz přiznal svou vinu na masakru. V roce 2010 byly odtajněny kopie dokumentů týkající se masakru.

Popis filmu

Polský film Katyň byl natočen v roce 2007 slavným polským režisérem Andrzejem Wajdou, jehož otec byl roku 1940 při masakru popraven.

Film je zaměřen na osobu polského důstojníka Andrzeje, který je po vpádu sovětských vojsk zadržen a odvezen do Sovětského svazu. V Polsku zanechává svou ženu a dceru a spolu s ostatními polskými vojáky je držen v sovětských internačních

táborech. Na začátku filmu postava Andrzeje uvádí, že si bude celý svůj příběh psát do deníku, prostřednictvím kterého je poté vyprávěn jeho osud. Po dobu co je Andrzej vězněn se ho jeho manželka snaží vypátrat až do roku 1943, kdy je masakr odhalen. Ačkoliv je divák seznamován s dějem Andrzeje pomocí jeho deníku, nedá se o jeho postavě říci, že je hlavní postavou v pravém slova smyslu, jelikož se ve snímku objevuje velké množství postav a žádné z nich není věnováno tolik prostoru, aby se dala označit za ústřední postavu. Ve filmu se také objevuje velké množství symbolů a motivů, které obsahují skrytý podtext, předměty a rekvizity použité v jednotlivých scénách působí velice věrně. Jako celek podává film velice realistický a mnohdy až příliš naturalistický pohled na tuto dějinnou událost.

Sekvence 1

Obrázek 18 Katyně 1

Anna hledá svého muže potom, co bylo Polsko obsazeno německou a sovětskou armádou

Sekvence 2

Obrázek 19 Katyně 2

Scéna ilustruje projev polského generála k vězněným Polákům v internačním táboře v Sovětském svazu. Zdůrazňuje zde jejich potřebu přežít, aby mohlo být Polsko obnoveno.

Otázky a úkoly

Sekvence1

- Zařaďte ukázkou do historický souvislostí?
- Příslušníci, kterých armád se v ukázce objevují? Proč?
- Co v ukázce symbolizuje socha Krista před kostelem a výměna polských vlajek za rudé?

Sekvence 2

- Kde se zajatci nacházejí?
- Jsou mezi zajatci pouze vojáci? Pokud ne, popište z jakého důvodu?
- Proč generál zdůvodňuje důležitost přežít?

Celkově k ukázkám:

Katyň (Andrzej Wajda, 2007)	
RVP výstup (Moderní doba)	<ul style="list-style-type: none"> • charakterizuje jednotlivé totalitní systémy, příčiny jejich nastolení v širších ekonomických a politických souvislostech a důsledky jejich existence pro svět; rozpozná destruktivní sílu totalitarismu a vypjatého nacionalismu • na příkladech demonstruje zneužití techniky ve světových válkách a jeho důsledky • rozpozná klady a nedostatky demokratických systémů
Průřezové téma	<ul style="list-style-type: none"> • Výchova demokratického občana • Multikulturní výchova
Tematický okruh	<ul style="list-style-type: none"> • Občan, občanská společnost a stát • Kulturní difference
Přínos tématu k rozvoji	<ul style="list-style-type: none"> • vedení k aktivnímu postoji v obhajování a dodržování lidských práv a svobod • učí přijmout druhého jako jedince se stejnými právy, uvědomovat si, že všechny etnické skupiny a všechny kultury jsou rovnocenné a žádná není nadřazena jiné

3. Informativní část

Součástí této diplomové práce je i vzorová webová stránka, která výše uvedené snímky a k nim přidružené cvičení do vyučování obsahuje. Aby bylo možné tyto snímky zpracovat a umístit na webovou bylo nejprve nutné jednotlivé filmové materiály shlédnout a poté pomocí jednotlivých aplikací upravit. Samotná webová stránka poté byla opatřena systémem autorizace, tak aby bylo zamezeno volnému přístupu k video úryvkům a možnosti jejich šíření, což by bylo v rozporu s autorským zákonem. Tato informativní část se týká postupu při zpracovávání videa a následné tvorby webové stránky, která je použita jako výstupní médium pro práci s ukázkami.

3.1 Software pro zpracování videa

Pro maximální možnost využít byl k diplomové práci využit pouze software, který je volně šiřitelný, tzv. freeware nebo svobodný software, též také označovaný jako open source. Tento software je volně dostupný na webových stránkách svých výrobců i portálech, které se zaměřují na poskytování různých druhů aplikací, nejznámějšími portály jsou např. www.stahuj.cz, www.slunecnice.cz, atd.

Jak již bylo, řečeno freeware se řadí mezi proprietární druhy softwaru, které jsou bezplatně distribuovány a je možné s nimi i volně šířit. Podmínky jejich bezplatného užívání jsou obsaženy licenční smlouvě, ale zpravidla lze říci, že je možné je použít k jakémukoliv nekomerčnímu užití. Autorská práva freewarových aplikací náleží zpravidla autorovi aplikace, který je však uvolňuje pro volné užívání, např. pro vzdělávací účely.

Open source software, jak již název napovídá, je takový software, který obsahuje otevřený zdrojový kód. To v podstatě znamená, že všichni uživatelé, mohou program libovolně využívat, dokonce je zde oproti freewaru ta výhoda, že v open source aplikacích je možné zdrojový kód i upravovat a přizpůsobovat tak finální produkt pro konečné užití. Open source software je často vyvíjen příslušnou komunitou, která zajišťuje podporu aplikací, často pomocí diskusních fór a vývoj příslušné aplikace.

3.1.1 VirtualDub

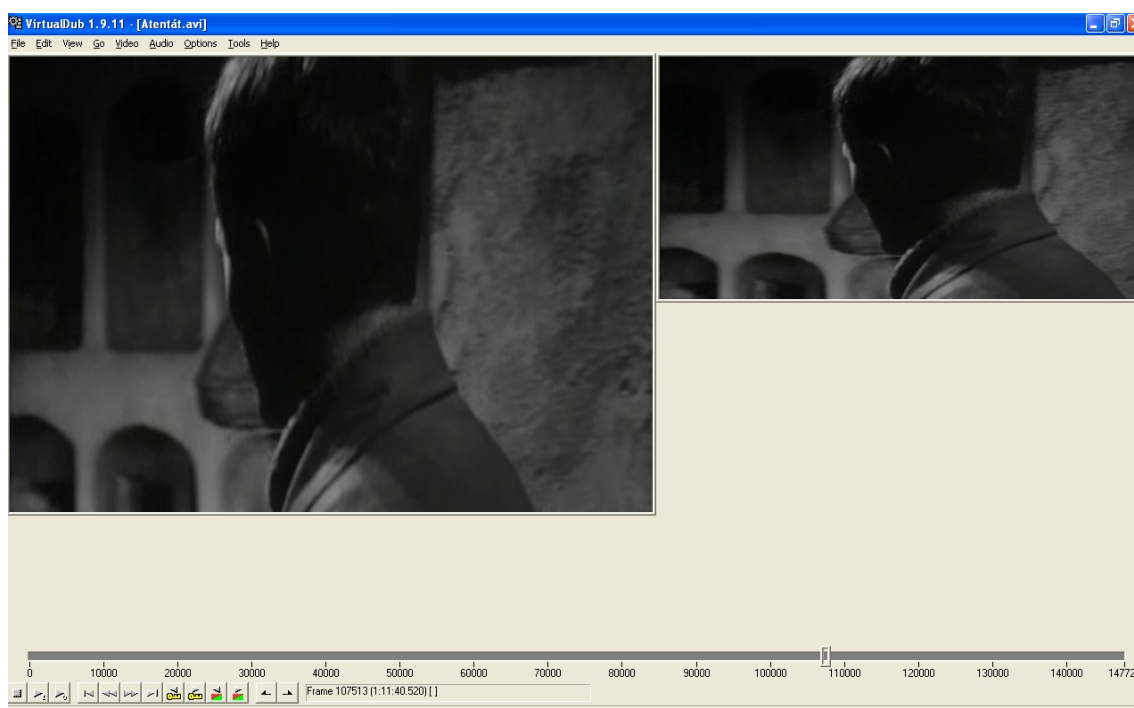
Pro práci s videomateriálem byla použita freewarová aplikace VirtualDub. Jedná se dnes již o téměř legendární nástroj freewarové scény, který se používá na práci s videem. Mezi jeho největší výhody patří, mimo freewarové licence, jednoduchost, přehlednost a nepřeberné množství modifikací, které lze do programu zakomponovat. Aplikace byla využita pro sestřihání jednotlivých scén nebo pro upravení vybraných scén.

VirtualDub v sobě skrývá mnoho užitečných nástrojů. Mimo klasické nástroje pro práci s obrazem, klasické funkce pro stříh, ovládání hlasitosti, aj. umí také převést výstupný produkt, např. sestříhanou video ukázkou, pomocí video kodeku do méně datově náročného formátu Xvid. Tento převod na datově méně náročný soubor poté usnadňuje další práci s ukázkou, jelikož nezabírá mnoho místa na pevném disku a vejde si na přenosná média typu CD, DVD či flash disk.

Speciálního využití se této aplikaci dostalo při permanentním vkládání titulků do video ukázkou, tak aby mohla být ve výuce využita. Pro tuto činnost bylo nutné do aplikace nainstalovat rovněž volně šiřitelný plugin Subtitler a pomocí pomocné aplikace Conversor provést konverzi titulků, tak aby mohli být v aplikaci VirtualDub použity.

Stříh videa

Pro stříh videa bylo použito několik základních funkcí programu VirtualDub. Po otevření aplikace zvolíme v uživatelském menu pomocí klasické nabídky typu Soubor - > Otevřít náš zdrojový soubor resp. film, který může být v mnoha formátech, VirtualDub si v základní, popř. po přidání přídatných modifikací umí poradit se širokým spektrem druhů video souborů.

Obrázek 20 VirtualDub interface

Soubor je poté načten do aplikace a pomocí ovládací lišty, která je umístěna v dolní části aplikace, máme možnost libovolně posouvat, zastavovat snímek. Pokročilejší funkce se poté nalézají v horní uživatelské nabídce.

Pro vybrání místa, kde chceme, aby naše ukázka začínala, použijeme posuvný kurzor pod obrazem ukázky či šipky na klávesnici pro posun po jednotlivých snímcích. Jakmile se dostaneme na žádané místo pro začátek budoucí video ukázky, označíme tento bod pomocí klávesy Home, tím se na zvoleném místě zobrazí počáteční marker. Nyní potřebujeme specifikovat konec ukázky. Film lze nechat plynout pomocí klávesy tlačítka Play na spodní liště nebo můžeme použít stejných metod jako při hledání začátku ukázky. Jakmile je kurzor časové lišty na správném konečném bodě, dokončíme výběr sekvence pomocí klávesy End. Tím je specifikován úsek filmové ukázky a následuje její vystřížení z filmu. Pokud tedy máme označen začátek i konec filmové ukázky a oba markery vidíme na časové ose, přesuneme se do horní nabídky kde se pod sekci Edit (Úpravy) -> Crop Selection (Oříznout). Tím se videoukázka, se kterou můžeme v programu pracovat, omezí jen na námi zvolený úsek, který chceme použít ve výuce. Dalším krokem, který však již nemusí být nutný, pokud máme dostatek volného místa na disku, je nastavení konverze na formát Xvid, který je standardní součástí aplikace. V horním uživatelském menu zvolíme kategorii Video -> Compression (Komprese) a z uvedených možností vybereme kodek Xvid MPEG-4. Tím nastavíme

kompresi a poté již stačí pouze uložit ukázkou a počkat až bude provedeno uložení. Video s přesným postupem je součástí webové stránky.

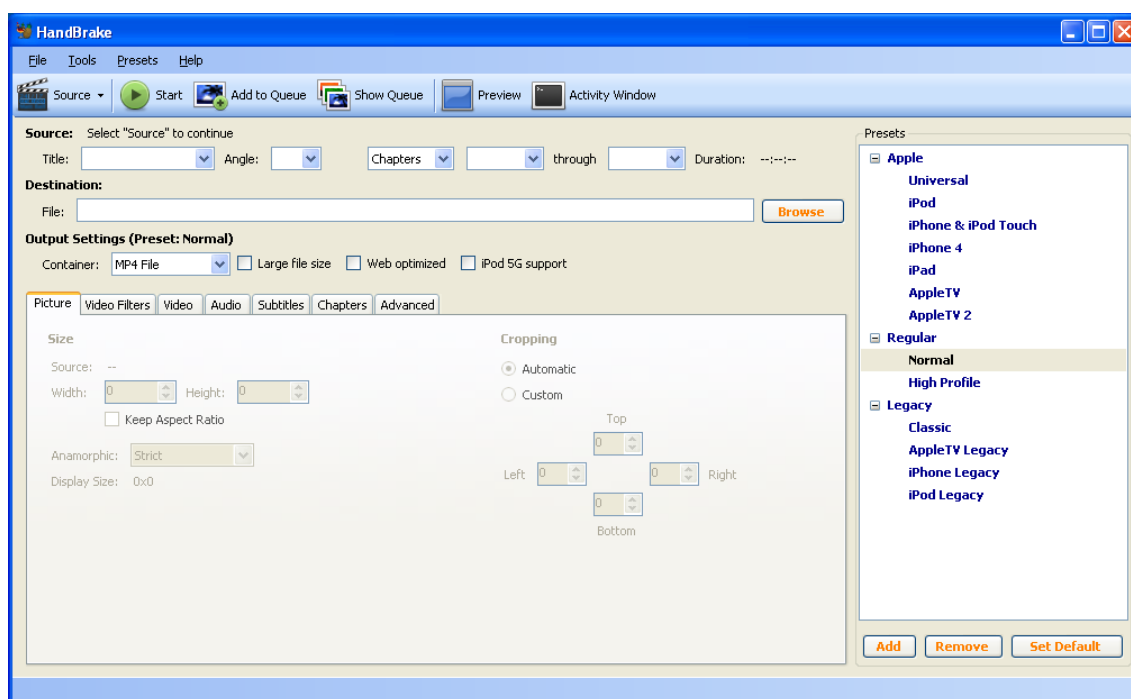
3.1.2 HandBrake

K finální přípravě video ukázkou a jejímu umístění na webovou stránku je ještě nutné provést jednu úpravu, tak aby mohla být sekvence přehrávána přímo na webové stránce a mohla tak být ihned použita bez nutnosti jejího přehrávání z jiného média.

K této úpravě slouží aplikace HandBrake. Stejně jako aplikace VirtualDub se jedná o freewarový software, takže je volně dostupný. Aplikace slouží k převádění různých typů video i audio souborů. Pro umístění video ukázek na webový systém Joomla je nutné mít ukázkou ve formátu .mp4 se, kterým je webový přehrávač kompatibilní, HandBrake proto použijeme pro konverzi ze současného avi formátu na formát mp4 a využijeme i další funkce programu HandBrake, kterou je jeho schopnost upravit výsledný soubor mp4 tak, aby byl optimalizován pro webové přehrávání, což vlastně znamená, že ukázkou může být přehrávána stejným způsobem jako většina streamovaných videí, uživatel nemusí čekat na její kompletní stažení, data se stahují v průběhu přehrávání celé video ukázkou. Výsledný video soubor je po takovémto zpracování možné využít na jakémkoliv webové stránce.

Úprava souboru

Po spuštění aplikace se nám nabídne velice komplexní nabídka nástrojů aplikace HandBrake. Podobným způsobem jako při práci s programem VirtualDub vybereme v horním uživatelském menu náš soubor, pomocí nabídky Source (Zdroj) -> Video File. Po výběru a načtení zvoleného avi souboru nastavíme na základní obrazovce v nabídce Output Settings výsledný formát MP4 a vedle této nabídky zaškrtneme možnost Web optimized, čímž optimalizujeme soubor pro přehrávání přímo na internetu. Pak již jen stačí stisknout tlačítko Start vedle nabídky Source a počkat až bude soubor zkonvertován. Průběh konverze můžeme sledovat v dolní liště aplikace. Podrobný postup je stejně jako u programu VirtualDub demonstrován pomocí videa na webové stránce této práce.

Obrázek 21 HandBrake ukázka uživatelského prostředí

3.2 Webová stránka

Součástí této diplomové práce je i projekt webové stránky, která má za cíl uvést video ukázky do vyučování bez nutnosti disponovat zvolenými ukázkami na externím disku, CD a jiných médiích. Školní učebny procházejí téměř na všech místech modernizací, kdy dřívější didaktickou techniku pomalu nahrazují multifunkční interaktivní tabule, které mnoho funkcí sdružují a některé disponují i připojením k internetu bez možnosti použití připojeného PC. Tento trend se tato webová stránka snaží reflektovat a do budoucna tak nastiňuje možnost využití webových stránek, které budou maximálně využívat potenciál, kterým moderní didaktická technika disponuje. Za tímto účelem byl pro zpracování webových stránek vybrán open source redakční systém (CMS) Joomla.

3.2.1 Redakční systém Joomla

Zkratka CMS pochází z angličtiny a znamená Content Management System, což v překladu znamená Systém pro správu obsahu neboli redakční systém. Tento redakční systém umožňuje jednoduchým způsobem a bez znalosti programovacího jazyka

vytvářet a spravovat webové stránky. Vzhled stránek je řešen pomocí několika šablon, které může uživatel libovolně upravovat a na jejich základě měnit vizuální vzhled stránek. Tyto změny žádným způsobem neovlivňují obsah stránek, který se přizpůsobuje jednotlivým šablonám a není tak žádným způsobem narušen. Jediným předpokladem pro budoucího uživatele tohoto systému jsou základní znalosti textového editoru a v případě práce s multimediálním obsahem i menší znalost jazyka HTML. Joomla je založena na programovacím jazyku PHP a databázi MySQL a obsah webových stránek může být zobrazen jakýmkoli operačním systémem, pro systém existuje i česká lokalizace a to jak pro administrátorské rozhraní pro práci s obsahem, tak i pro nástroje, které jsou přítomny přímo na webové stránce.

V základní verzi je redakční systém vybaven základními funkcemi nutnými pro tvorbu a správu obsahu webových stránek, stejně jako u většiny open source produktů je zde však možnost rozšíření o jednotlivé přídatné pluginy a nástroje. Systém je šířen svobodnou licencí GNU³⁵ a je volně ke stažení na portálu české komunity Joomla³⁶. Joomla společně s redakčními systémy WordPress a Drupal dnes patří mezi nejrozšířenější CMS systém.

3.2.2 Webový projekt

S použitím výše uvedených technologií a aplikací byla v rámci této diplomové práce vytvořena nenáročná webová stránka, která má za cíl přenést a pokusit se využít zjištěné poznatky v praxi.

Všechny nástroje pro vytvoření obsahu webové stránky byly nekomerční a nebylo třeba k nim zakoupit žádný druh licence. Pro umístění stránky na internet byl proto zvolen rovněž bezplatný webhosting³⁷ na českém webhostingovém serveru www.endora.cz, který poskytuje všechny nástroje nutné pro správu webových stránek.

---

³⁵ *JoomlaPortal.cz* [online]. 2010. 2011 [cit. 2011-04-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.joomlaportal.cz/>>.

³⁶ tamtéž

³⁷ služba distribuce webových stránek po internetu

Nejpodstatnějším kritérii pro výběr webhostingu byla přítomnost databáze MySQL a datový prostor o velikosti 2 GB. Server také poskytuje službu instalace redakčního systému, která urychlí počáteční instalaci celého systému.

Samotná webová stránka využívající redakčního systému Joomla byla ještě dodatečně doplněna o rozšíření resp. plugin s názvem JW player umožňující přehrát videa přímo z webové stránky, což bylo podstatné pro možnost praktického využití webu. Jedná se o jeden z nejrozšířenějších pluginů Joomla a v jeho základní verzi je jeho licence nekomerční a jeho stažení³⁸ vyžaduje pouze bezplatnou registraci.

Projekt byl po zpracování umístěn na doméně třetího řádu, které poskytuje rovněž server Endora, s názvem <http://dejiny.comehere.cz>. Pomocí webové administrace systému Joomla byl poté doplněn obsah a jak již bylo řečeno, stránka byla opatřena administrací, aby bylo zamezeno šíření jejího obsahu, který slouží pouze autorovi pro jeho osobní užití a případné vzdělávací účely, tak aby nebyl porušen autorský zákon.

Po přihlášení (jméno/heslo=host/host12345) na web <http://dejiny.comehere.cz> se uživatel dostane na hlavní stránku, kde se může dočíst základní informace o tomto projektu. Na levé straně je poté umístěna základní nabídka, která obsahuje ve veřejně přístupné části materiály, týkající se postupů při zpracovávání videa doplněné o instruktážní video, které přímo ukazuje práci s jednotlivými aplikacemi.

---

³⁸ lze stáhnout z <http://extensions.joomla.org>

Dějepis ve filmu

projekt diplomové práce

powered by Joomla!

Jste zde: [Home](#) » Video úryvky

Obsah

- » Úvod
- » Informace
- » Stříh videa
- » Úprava souboru

Praktické ukázky

- » Video úryvky

Přihlášení

Vítejte Matěj Milý,

[» Odhlásit se](#)

Menu uživatele

- » Your Profile
- » Submit an Article
- » Submit a Web Link

Počet zobrazení

Titulek	Autor	Zobrazení
30 případů majora Zemana - Mimikry	 Napsal Matěj Milý	5
Katyň	 Napsal Matěj Milý	2
Třináct dní	 Napsal Matěj Milý	3
Kolja	 Napsal Matěj Milý	9
Nepřítel před hranami	 Napsal Matěj Milý	3
Všichni dobří rodáci	 Napsal Matěj Milý	3
Atentát	 Napsal Matěj Milý	9
Tmavomodrý svět	 Napsal Matěj Milý	38
Obecná škola	 Napsal Matěj Milý	35

Obrázek 22 Ukázka stránky projektu

Po přihlášení uživatele na stránky pomocí přihlašovacího formuláře, které je také součástí levé nabídky, je uživatel autorizován a dostává se mu přístup do sekce praktických ukázek, kde má možnost si zvolit některý z vybraných filmů se zpracovanými ukázkami a následnými úkoly pro studenty.

Obsah těchto ukázek a přidružené otázky a úkoly lze přehrát přímo přes jakékoliv audiovizuální médium. Součástí každé ukázky je charakteristika období, do kterého ukázka spadá, stručná analýza filmu, který byl zvolen, následné ukázky se stručným popisem a konečně otázky a úkoly pro studenty.

Tyto stránky by měly sloužit jako didaktická pomůcka pedagoga, který si je i sám spravuje. V podobě v jaké vznikly v rámci této DP, by jejich hlavní využití mělo být v rámci jednotlivých vyučovacích hodin, kde by sloužily jako podpora výkladu pedagoga, pomůcka pro opakování již probrané látky či jako ukázka pro zadání projektového vyučování.

Závěr

Diplomovou práci jsem zpracovával po nastudování základní literatury týkající se metodiky práce s filmovou ukázkou. Nutno podotknout, že bylo velice těžké najít publikace, které by se zaměřovaly pouze na práci s filmovou ukázkou. Čerpal jsem z poznatků, které byly získány na základě výzkumů zaměřených na využití celých filmů ve výuce dějepisu.

V prvních kapitolách jsem se zaměřil na obecné ikonografické pomůcky a jejich využití v dějepisu. Vycházel jsem z poznatku, že film je v podstatě rychlý sled obrazů, který zprostředkovává dynamický obraz a je doplněn o zvuk, proto jsem se snažil aplikovat některé postupy vycházející z práce se statickým obrazem, fotografií, plakátem, aj. na práci s filmem.

V dalších kapitolách jsem se již přímo zabýval využitím filmu ve výuce dějepisu. Snažil jsem se popsat všechny momenty výuky, ve kterých je vhodné film nasadit a také jakým způsobem film zařadit. Pro plné využití filmu ve výuce bylo v další kapitole nutné uvést základní principy při analýze filmové ukázky, tak aby pedagog mohl film vyhodnotit a na základě těchto poznatků vybrat správné pasáže a vyhodnotit, zda je film vůbec vhodný pro výuku.

Využití filmu ve výuce jsem se snažil podpořit stručně popsaným výzkumem, který provedl PhDr. Kamil Štěpánek, CSc. a ze kterého vyplývá, že při výuce dvou experimentálních skupin, dosáhla lepších výsledků ta skupina, u které bylo ve vyučování využito filmového snímku jako didaktické pomůcky.

V neposlední řadě jsem se musel seznámit se zákonem o autorských právech, který uvádí, že dílo lze využít ve vyučování pro ilustrativní účely, ale nesmí být zdrojem hospodářského obohacení a nesmí přesáhnout rozsah odpovídající sledovanému účelu.

Co se týče webových stránek, které filmové materiály obsahují a jsou součástí této diplomové práce, tak tyto stránky byly z důvodu neporušení autorských práv opatřeny autorizačním systémem a neslouží tak k šíření nelegálního obsahu resp. filmových snímků. Jejich cílem bylo usnadnit pedagogovi práci s filmovými ukázkami prostřednictvím přímého přehrávání ukázek z internetu, odpadá tak nutnost nosit do

hodiny výměnné médiu anebo je možné pracovat pouze s interaktivní tabulí připojenou k internetu bez nutnosti použít počítač. Zpracované webové stránky obsahují pouze zběžný nástin možností jejich využití. Stránky mohou být opatřeny doplňujícími prezentacemi, interaktivními kvízy, které budou žáci zpracovávat přímo v hodině prostřednictvím počítače, atd.

Cílem diplomové práce bylo vytvořit komplexní příručku pro pedagoga, který na jejím základě bude moci efektivně využívat film a filmové ukázky ve vyučování. Dle mého největší překážkou v současném školství je nedostatečná vybavenost učeben a z části i neúplná znalost pedagogů týkající se využití videa ve vyučování. Mnoho z nich sice film ve svých hodinách používají, nicméně často na tento materiál není navázáno žádné další cvičení či diskuse, která by ve spolupráci s filmem přinesla i zvýšený zájem z řad studentů a tím pádem i částečné zvýšení efektivnosti výuky. V diplomové práci jsem se snažil popsat jaké ukázky a jakým způsobem je vhodné je využít ve výuce. Při studování této problematiky jsem narazil na několik základních pravidel, které by si měl každý pedagog při práci s filmovým materiálem uvědomit.

Základním pravidlem je nutnost si uvědomit, že film neslouží pouze k pobavení studentů, ale při vhodné struktuře hodiny z něj může být velice efektivní médium. Studenti chápou film, jako atraktivní didaktickou pomůcku, tohoto jevu je třeba využít v maximální možné míře a maximalizovat výukový potenciál filmových ukázek a jeho interdisciplinární využití. Co se týče práce s filmovou ukázkou, tak jsem se v metodické části snažil představit, většinu dostupných metod pro práci s filmem a doufám, že tyto nasbírané poznatky mohou být pro někoho přínosné.

Dalším důležitým pravidlem, při práci s filmem je tzv. „time management“. Učitel dějepisu disponuje zpravidla dvěma hodinami týdně. Při průměrné délce filmu, která se pohybuje okolo 90 minut, by musely být jednomu filmovému snímku bez následných doplňujících otázek, diskuse, projektového vyučování, atd. věnovány celé dvě hodiny. Vzhledem k širokému obsahu dějin 20. století je tato varianta silně nerealistická, proto jsem na základě svých poznatků a poznatků jiných kolegů zjistil, že vhodný úryvek z filmu by měl mít stopáž okolo do 10 minut a hned po zhlédnutí úryvku by měla následovat diskuse, analýza filmu a zodpovězení otázek. Tímto způsobem je možné do jedné vyučovací hodiny zakomponovat až tři ukázky i s následnými výstupy. Speciálně u hraných filmů velká část děje obsahuje z hlediska výuky dějepisu

nepodstatné scény a záběry a správným střihem lze tak maximalizovat efektivitu filmové ukázky a neztratit více času než je opravdu nutné. Jiným způsobem je ještě projektové vyučování, tak jak ho popisuje PhDr. Kamil Štěpánek, CSc., který uvádí, že studenti mají za úkol zhlédnout filmový snímek v době mimo vyučování. Tento postup si myslím, že je ovšem využitelný pouze při tvorbě projektů, protože je velice těžké studenty k práci mimo vyučování přimět.

Audiovizuální média a film jsou dnes velice atraktivním prvkem ve výuce a dle mého názoru jejich četnost ve vyučování bude narůstat. Jejich potenciál bude plně využit v momentě, kdy se výuka bude odehrávat v multimediálních učebnách a studenti zde budou moci individuálně pracovat s předkládaným filmovým materiálem pracovat. Při práci na filmových ukázkách a následné tvorbě webové stránky, mě napadla možnost testování znalostí žáků na základě filmové ukázky. Hodina by se odehrávala v multimediální učebně, kde by každý z žáků měl vlastní počítač, či tablet, na kterém by mu byla promítnuta ukázka, a on by poté musel samostatně vypracovat úkoly vztahující se k dané ukázce, libovolně si ukázku zastavovat a přehrávat a na základě znalostí a metodiky pro práci s filmem, kterou by učitel postupně zařazoval do výuky, by student sám vypracoval analýzu filmové ukázky.

Věřím, že diplomová práce může svým obsahem poskytnout cenný materiál pro učitele na základní škole a rád bych této tématice, ve spojení s informačními technologiemi, věnoval i nadále.

Seznam použitých zdrojů a literatury

ČERMÁK, J. Internet a autorské právo. 1. vyd. Praha: Linde Praha. 2001.

195 s.

ČAPEK, V. a kol.: *Didaktika dějepisu I*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. 271 s.

ČAPEK, V. a kol.: *Didaktika dějepisu II*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. 392 s.

ČAPEK, V. a kol.: *Teoretické a metodické základy didaktiky dějepisu I*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. 377 s.

JULÍNEK, S. a kol.: *Základy oborové didaktiky dějepisu*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 275 s.

KOPŘIVA, J. *Videodidaktika*, Brno: Univ. J. E. Purkyně, 1987

LABISCHOVÁ, D.: *Didaktická média ve výuce dějepisu*. Ostrava, 2008

LABISCHOVÁ, Denisa, GRACOVÁ, Blažena: *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava : FFOU 2008, 276 s.

MAŇÁK, J. – ŠVEC, V.: *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. 219 s.

RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2004. 113 s.

SAUER, M., *Bilder im Geschichtsunterricht. Typen Interpretationsmethoden Unterrichtsverfahren*. KallmeyerscheVerlaugbuchhandlung, 2000

STEJSKAL, J.: *Vytváříme WWW stránky pomocí HTML, CSS a JavaScriptu*. Computer Press, Praha – 2004

STRADLING, R.: *Jak učit evropské dějiny 20. století*. Praha: MTMŠ, 2003.

ŠTĚPÁNEK, K.: *Raný novověk ve filmu(?)*: Příspěvek k mediální výchově na ZŠ. In: Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd, Brno : Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Roč. 22, s. 111-117.

ŠTĚPÁNEK, K.: *K ověření účinnosti didaktického videozáznamu v dějepisu*. In: Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, řada spol. věd, Brno: Masarykova univerzita v Brně, Roč.19, s. 73-92.

ŠTĚPÁNEK, K.: *Příspěvek k metodice tvorby amatérského didaktického videozáznamu pro školní dějepis*. In: Sborník prací Pedagogické fakulty, řada společenských věd. Brno: Masarykova univerzita, Roč. 18, s. 74-93.

ŠTĚPÁNEK, K.: *Příspěvek k didaktickému využití hraných historických filmů*. In: Tvorba učebnic v Polsku, na Slovensku a v České republice. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 100-105.

Učebnice dějepis pro základní školy

Internetové zdroje:

www.joomlaportal.cz

www.joomla.org

www.ustrcr.cz

www.moderni-dejiny.cz

Seznam použitých obrázků

OBRÁZEK 1 OBECNÁ ŠKOLA 1	30
OBRÁZEK 2 OBECNÁ ŠKOLA 2	30
OBRÁZEK 3 TMAVOMODRÝ SVĚT 1	35
OBRÁZEK 4 TMAVOMODRÝ SVĚT 2	35
OBRÁZEK 5 TMAVOMODRÝ SVĚT 3	36
OBRÁZEK 6 ATENTÁT 1	41
OBRÁZEK 7 ATENTÁT 2	41
OBRÁZEK 8 MIMIKRY 1	46
OBRÁZEK 9 MIMIKRY 2	46
OBRÁZEK 10 MIMIKRY 3	47
OBRÁZEK 11 NEPŘÍTEL PŘED BRANAMI 1.....	51
OBRÁZEK 12 NEPŘÍTEL PŘED BRANAMI 2.....	52
OBRÁZEK 13 TŘINÁCT DNÍ 1.....	56
OBRÁZEK 14 TŘINÁCT DNÍ 2.....	56
OBRÁZEK 15 TŘINÁCT DNÍ 3.....	57
OBRÁZEK 16 VŠICHNI DOBŘÍ RODÁCI 1	60
OBRÁZEK 17 VŠICHNI DOBŘÍ RODÁCI 2	61
OBRÁZEK 18 KATYNĚ 1.....	64
OBRÁZEK 19 KATYNĚ 2.....	65
OBRÁZEK 20 VIRTUALDUB INTERFACE	69
OBRÁZEK 21 HANDBRAKE UKÁZKA UŽIVATELSKÉHO PROSTŘEDÍ	71
OBRÁZEK 22 UKÁZKA STRÁNKY PROJEKTU	74